

19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi

S. Gülçin Bozkurt

E-Posta: sbozkurt00@gmail.com

Kısa Özet

Bu çalışmada; Türkiye’de geleneksel konut mimarisinin en iyi şekilde yansıtıldığı “Türk evi”, Safranbolu bölgesinde incelenmiştir. Türk evi; tarihsel gelişim süreci, plan tipleri, iç mekan kurgusu, cephe özellikleri, kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler açısından irdelenmiştir. Ayrıca plan tipleri; tarihsel gelişim sürecine göre en basit plandan, en karmaşık plana doğru anlatılmıştır. İç mekan kurgusu açısından temel öge olan oda ve oda içindeki donatılar, sofa ve sofanın planı belirleyen merkezîyetçi etkisine de yer verilmiştir. Bu araştırmalar neticesinde incelenen Safranbolu evlerinin plan tipinin, Türk evi plan tipinin hangi aşamasında yer aldığı tespit ve 19.yy açısından değerlendirilen Türk evinin yapısal ve kurgusal özelliklerinin, Safranbolu evlerindeki yansımaları anlatılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türk evi, iç mekan kurgusu, plan tipleri, donatılar

Investigation at Instance of Safranbolu Houses of Indoor Montage in Ottoman Domestic Architecture in 19th Century

Abstract

In this study, the “Turkish House”, which best reflects the traditional domestic architecture in Turkey, is evaluated in Safranbolu. The Turkish House is examined in terms of historical development process, plan types, indoor plans, front patterns, the materials used and the techniques applied. Besides, the plan types are explained from the simplest to the most complex one in accordance with the historical development process. The concept of room and the accessories and furniture of a room which are the basic elements in terms of indoor planning as well as anteroom and its centralist impact on the development of the plan are evaluated. In consequence of these studies, the stage at which the plan types of the evaluated Safranbolu houses are defined in terms of the development of plan types for Turkish houses and the reflection of the structural and constructive features of the 19th-century Turkish house through Safranbolu houses is explained.

Keywords: Turkish house, indoor planning, plan types, accessories.

1. Giriş

Ev, insanoğlunun var oluşundan günümüze kadar başta barınma olmak üzere pek çok ihtiyacının karşılandığı bir yapı olup, fiziki çevre koşullarına, kültürel etkenlere ve çağın teknolojisine bağlı olarak değişik yapısal özellikler göstermektedir. Doğaldır ki; bir ev planlanırken o toplumda yaşayan bireylerin kültürel değerleri, doğal çevre koşulları göz önünde bulundurulmalıdır. Doğduğu andan itibaren toplum ve çevre ile iç içe olan insan, içinde yaşayacağı mekanı oluştururken geleneksel verilerden yararlanmak zorundadır. Bu davranışın sonucu olarak; geleneksel konut mimarisinde önemli yeri olan Türk toplumunun kültürel değerlerini yansıtan ve yüzyıllar boyunca yaşatılan “Türk Evi” kavramı ortaya çıkmıştır.

Ancak; Türk evi 19.yy ile başlayan modernleşme ve batılılaşma akımına ayak uyduramamıştır. Batı kültürünü giderek benimseyen toplumumuz bu kültürü aile yapısına ve yaşam tarzına sokmuştur. Bu etkileşim sonucunda ataerkil yaşayan ‘‘Geleneksel Türk Aile Tipi’’ giderek, yerini çekirdek aile tipine bırakmıştır. Bu yaşam şekli evlere de yansiyarak Türk evinin yaşam alanının sınırlandırılmasına neden olmuştur.

Bu nedenle bu çalışma kapsamında; uzun süre yaşatılmış bir mimari değer olan Türk evinin gelecek nesillere de ışık tutması amaçlandığından, geleneksel konut mimarisinin korunduğu bölgelerden biri olan Safranbolu bölgesi seçilerek Türk evi kavramı, tasarım ilkeleri, plan tipleri ve iç mekan kurgusu incelenmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada 19.yy Osmanlı konut mimarisi iç mekan kurgusu Safranbolu evleri örneğinde incelenmiştir. Bu incelemeler ışığında ‘‘19.yy a ait Türk evlerinde, plan tipleri ve iç mekan kurgusu nasıldır?’’ sorusuna cevap aranmıştır. Bu sorunun cevabı 19.yy la birlikte değişen sanat akımlarının ve gelişen teknolojinin, mimariye olan yansımaları açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma dört aşamada hazırlanmıştır.

- 1.Ön hazırlığın oluşturulması;
 - Konuyla ilgili dökümantasyon ve arşivleme çalışmalarının yapılması
2. Saha tespiti;
 - Belirlenen bölgede alan incelemesinin yapılması
 - Saha keşif gezilerinin yapılması
 - Çalışmaya esas oluşturacak örneklem kümesinin

belirlenmesi

- Belgeleme çalışmalarının yapılması
 - Fotoğraflama çalışmaları
 - Ölçü ve ölçeklendirme
 - Kişilerle sözlü anlatımların kaydı
 - Ön çizim ve eskiz çalışmaları

3. Verilerin hazırlanması;

- Saha keşif gezilerinde edinilen veriler sonucu tablo formatlarının hazırlanması

• Şemaların çizilmesi

4. Bulguların değerlendirilmesi;

- 19.yy açısından irdelenen Türk evi plan tipleri ve iç mekan kurgusunu oluşturan yapı elemanlarının izlenebilir bir format içinde hazırlanması şeklindedir.

3. Türk Evinin Tanımı ve Tarihçesi

3.1. Türk evinin tanımı

Türk evi ile ilgili tanımlara geçmeden önce ‘‘ev’’ kavramı tanımlanmalıdır. Buna göre; ev sözcüğü eski Türkçe’de ‘‘eb’’ den gelmektedir. İnsanların oturması için yapılmış mesken anlamındadır (M. Larousse, 1990). Bir diğer tanıma göre ev; Yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış konut anlamındadır (Hasol, 1990).

Türk evi ise Eldem’in (1968) tanımına göre şöyledir; Türk evi eski Osmanlı devletinin işgal ettiği sınırlar içinde eski anlatımla Rumeli ve Anadolu Bölgelerinde yerleşmiş, gelişmiş ve 500 sene kadar tutunmuş kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipidir.

Kuban’a (1976) göre Türk evi; Geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır.

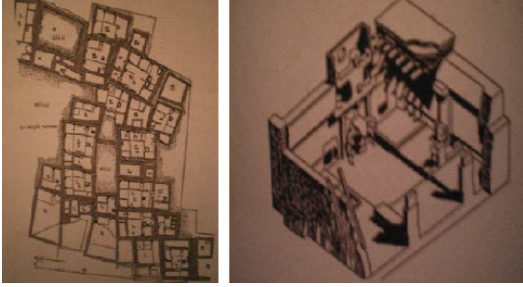
Bu tanımlar ışığında Türk evini; Türklerin geçmişte yaşamış oldukları topraklardan edindikleri mimari özellikleri, yeni yaşadıkları coğrafyaya uygun olarak kendi geleneksel yaşam kültürleriyle kaynaştırmalarından oluşmuş bir konut tipi olarak tanımlayabiliriz.

3.2. Türk evinin tarihçesi

İnsanlar tarih boyunca doğa koşullarından korunabilmek ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek

için barınaklara ihtiyaç duymuşlardır. Vitruvius'a (1990) (Çobancaoğlu, 2007) göre; İnsanoğlunun ilk kez bir araya gelerek bilinçli toplantılar yapmasının ve sosyal ilişkiler geliştirmesinin kaynağı ateşin keşfi olmuştur. İnsanoğlunun doğayı keşfetmesi ve toprağı ekip, tarımla uğraşması sonucunda yerleşik hayata geçme isteğı artmıştır. Bunun sonucunda konutlar inşa edilmeye başlamıştır.

Anadolu toprakları Neolitik dönemden itibaren gelişen ve değışen bir ev mimarisine şahit oldu. Çatalhöyük örneğinde olduğu gibi birbirine bitişik, dikdörtgen planlı küçük evler neredeyse bir kent oluşturacak kadar çok sayıdaydı. Kapisiz ve damlardan girişlerin sağlandığı bu kerpiç evler insanoğlunun korunma ve sığınma ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte olmuştur (Şekil 1) (Uysal, 2007).



Şekil 1. Çatalhöyük ve Çatalhöyükte bir oda, duvardaki bezemede ana tanrıça güç simgesi boğayı doğuruyor (Bektaş, 1996).

Figure 1. Çatalhöyük and a room at Çatalhöyük, at the ornament on the wall mother goddess is giving birth to a bull which is the symbol of power (Bektaş, 1996).

Neolitik yerleşmelerin tamamı Anadolu'nun güney yarısında yer almaktadır, çünkü artık ekip-biçmeye başlayan Neolitik kültürler için bu amaca uygun alanlar Toroslar'ın kuzey etekleri ile İç Anadolu platosunun güney kesimidir. Anadolu'nun diğer bölümleri ise o dönemde ormanlarla kaplıdır (Erdoğan,1996; Aktüre'den).

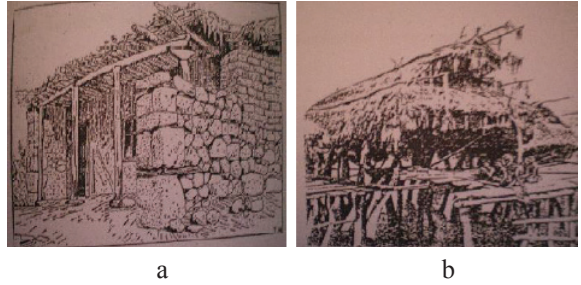
Bu dönemde görülen yerleşmeler konut, tapınak, zahire depoları ve bunlar arasında kalan avlulardan oluşan bir mekansal bütünlük içerisindedirler. Bitişik düzende yapılmış olan evlerin duvarları ayrıdır. Çatıların yerleştirilmesi için her evin duvarı ayrı inşa edilmiştir. Evlere çatılardaki açıklıklardan merdiven ile ulaşılması yerleşmenin kapalı bir bütün olmasını sağlamıştır. Evlerin dış yüzeylerinin oluşturduğu kapalı yüzeyde savunma duvarı olarak kullanılmıştır (Erdoğan,

1996; Naumann'dan).

Konut olarak adlandırılan bu yapılar daha sonra "megaron" ismiyle adlandırılan dörtgen ya da kare planlı önünde bir giriş bölümü, içinde bir odası, odanın ortasında ocağı bulunan kerpiç veya taştan yapılmış olan tek hacimli mekanlara dönüşmüştür.

Anadolu'da bu tür oluşum Megaron olarak nitelenmiştir (Çobancaoğlu, 2007; Naumann'dan) (Şekil 2-a). M.Ö.4000-1000 yıllarında da Alp dağları yakınındaki laklarda su içine kazıklar çakılarak bunun üstüne konulan döşeme tabanı üzerine kulübeler yapılmıştır. Palatit denilen bu su üzeri yapılarının karaya bağlantıları köprülerle sağlanarak korunaklılık elde edilmiştir (Ünsal, 1949) (Şekil 2-b).

Bu dönemde cilalı taş aletler, yontma taş aletlerden daha üstün olduğunu kanıtlamış ve marangozluk faaliyetleri gelişmiştir. Bu da kalıcı konutların oluşmasını etkileyen önemli bir neden olmuştur. Neolitik devir (M.S.6500-5300) Anadolu'da Hacılar (Burdur), Çatalhöyük (Konya Ovası), Aşıklı Höyük, Suberde ve Can Hasan III yerleşmelerinde saptanmıştır (Ünsal, 1949).



Şekil 2. Megaron tipi (a), Palatit tipi eve örnek (b) (Çobancaoğlu, 2007).

Figure 2. Megaron type (a) an example for a palatit type house (b) (Çobancaoğlu, 2007).

Prehistorik çağda madenin bulunması ile daha büyük bir aşama kaydedilmiş geliştirilen bir çok aletle daha güvenilir geniş mekanlar oluşturulmuştur.

Bronz devrinde, iki hacimli plan tipleri oluşturularak hem hayvanların, hem de insanların yaşayabileceğı kulübelikten çıkmış yapılar üretilmiştir.

Hellenistik dönem konutlarında ise; bir avlu ve ona açılan bir kaç oda mevcuttur. Kökeni "megaron" olan bu dönem konutu daha önceki dönemlerde görülen basit planı sürdürür. Ancak, daha gelişmiş bir formdadır. Çoğu konut tek katlı olmasına karşın kimilerinde

merdiven izlerine rastlanması çift katlı olabileceğini de göstermektedir.

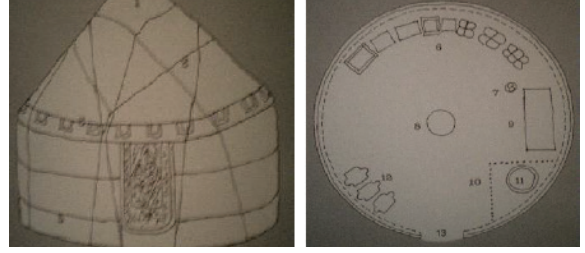
Erdoğan'a (1996) göre; Roma uygarlığı döneminde "domus" adı verilen iç avlulu/atriumlu/peristilli konutun yanı sıra ilk toplu konut örnekleri olan "insulae"nin de gelişimi görülmektedir. Ayrıca zengin ailelerin kent dışında yaptıkları "villa tipi" konutlara da rastlanmaktadır.

Ayrıca bu dönemde taşların oyulmasıyla oluşmuş mağara evler, Orta Anadolu'daki tek odalı evler bu dönem yapılarındandır. O döneme ait en güzel örnek Kapadokya'daki mağara evlerdir.

Bizans İmparatorluğu döneminde ise konut inşasında Roma dönemine göre bir gerileme olmuş, ancak Roma karakterinde yapılan, üstü açık atriumlu/iç avlulu, dış mekan ile ilgisi kesilmiş, içe dönük bir yaşam biçiminin yansıması olan Bizans konutu örnekleri günümüze ulaşamamıştır.

Anadolu topraklarının ilk yerleşik büyük halkı, İç Anadolu'nun kuzeyinde yer alan bölgede yerleşmiş olan Hitit'lerdir. Hitit'lerden sonra Frigya, Lidya ve Likya uygarlıkları Anadolu'nun daha sonraki yerleşik halklarına çok zengin bir kültür ve sanat birikimi bırakmışlardır. Anadolu'daki bu zengin kültürün oluşumuna Mezopotamya sanatının etkisinde kalmış olan eski İran kültürünün katkısı da çok büyüktür. Yunan sanatı, İranlıların Anadolu üzerindeki etkileriyle asimile edilmiş ve Anadolu'da tamamen Asyalı bir uygarlığın temelleri atılmıştır. Anadolu'nun ilk büyük uygarlığı ise Selçuklulardır. Selçukluların çok özgün bir sanatları ve mimarileri olmasına karşın yine de hem doğu sanatının hem de Yunan ve Roma sanatının izlerini taşıyan kozmopolit bir yapısı olduğunu söylemek yanlış olmaz. (Kahraman, 1997). Bu yüzden Küçük Asya-Anadolu Türk Sanatı her bölgenin geleneklerine göre ayrı bir karakter kazandı. Bu sanatın bu türlü etkilerinden kurtulması ve saf bir üslup halinde ortaya çıkması ancak Osmanlı'lar döneminde mümkün oldu (Arseven, 1984).

Türkler Anadolu'ya yerleşmeden önce Orta Asya'da göçebelige dayanan bir yaşam sürmekteydiler. Yapılan araştırmalar Orta Asya'daki Türk evi ile Anadolu'daki Türk evi arasında büyük bir benzerlik olduğunu göstermektedir. Orta Asya'da tarıma elverişli topraklar bulamayıp hayvancılıkla geçinen Türklerin yaylalarda barınak olarak kullandıkları çadırın iç düzeni ile Anadolu Türk odasının iç düzeni, bir meydan etrafında toplanan çadırların da Türk evi sofasının kaynağını oluşturduğu görülmektedir (Şekil 3).



Şekil 3. Bir orta Asya çadırının iç düzeni ve genel görünümü (Küçükerman, 2007).

Figure 3. The interior layout and general view of a central Asian tent (Küçükerman, 2007).

Çadırın iç düzeni Anadolu Türk evi odası ile aynı özelliktedir. Mekanın ortasında bir ocak bulunur. Ocak ısınma ve yemek pişirme işlevlerini yerine getirmektedir. Ocağın arkasında yüklükler, girişin sol tarafında atların koşum takımları, sağ taraf da ise bir perde ile ayrılmış depolanan yiyeceklerin saklandığı kısım bulunur. Toprağın üstüne kurulan çadırın zeminine halı, kilim gibi örtüler serilir. Bu çadırlar halen günümüzde yaylaya çıkan Yörükler tarafından kullanılmaktadır. İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türkler yaşam tarzında daha kapalı ve mahremiyeti ön plana çıkaran yapılar yapmaya başladılar. Bu yüzden ki İslam şehirleri Helenistik şehirlerin yapısından çok etkilenmiş, bu etkilenme evlere de yansımıştır. Sütunlu bir avluya sahip olan Helen evleri sokaktan yüksek bir duvarla soyutlanmış bir avlu içerisinde kadın ve erkek için iki ayrı yaşamı barındıran evlerdir. Orta katta erkeğin yaşadığı "selamlık" üst katta ise pencereleri kadını gizlemek için kafeslerle örtülmüş ve yüksek tutulmuş kadının yaşadığı "haremlik". Zaten ilk dönemlerde konutlarda bu iki kattan ibaretti; çünkü İslamiyet gösterişçi bir tutumu hoş karşılamadığından çok katlı yapılar uygulanmıyordu. "Beküm" denilen sofa, eve ana kapıdan girildiğinde insanı karşılayan ve ortak yaşamın geçtiği ana mekandı. Mutfak ise yine zemin katta bulunurdu ve "aşdamı", "aşocağı" ve "aşlık" gibi isimler alırdı. İçerisinde ise "sergen", "görünçlük" denilen raflar, ocak, ekmeği pişirmeye yarayan tandır ve çoğu zamanını burada geçiren kadının oturması için sedirler bulunurdu (Karpuz, 1984).

Beşyüz yıllık bir süre içinde Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yaşayan bu ev tipi, en belirgin özellikleriyle Anadolu'da yaşamıştır. Hatta

XVII. ve XVIII. yy larda Orta Doğu ve Doğu Avrupa konut mimarisini etkisi altına alacak kadar geniş bir alanda yayılmış ve güçlü bir duruma gelmiştir (Kahraman,1997). Osmanlı Devletinin her tarafından sarsılmağa başladığı 19. yüzyılda bile, bu ilerleme ve yayılma sona ermemiştir (Eldem, 1968). Ancak XX. yy teknolojisi, Türk insanın toplum yapısı ve yaşam tarzında öyle büyük değişiklikler getirmiştir ki, yüzyıllardır korunan bu kültür mirası gittikçe yok olmaya yüz tutmuştur (Kahraman, 1997).

3.3. Türk evinin oluşumu

Türk evinin oluşumu, doğaya ve yaşama bağlı olan Türklerin çadır hayatının yerleşik hayata yansması gibidir. Bu yüzden bu konutlarda estetik ve biçim kaygısından çok gerçekçi ve fonksiyonel bir tutum sergilenmiştir. Planın ve strüktürün oluşumunda topoğrafyaya ve çevre koşullarına uyulmuştur. Akılcı, esnek ve pratik çözümler uygulanmıştır. Tasarım içten dışa doğru gelişmekte olup, her detay insan boyutlarına göre düzenlenmiştir. Bu nedenle; Türk evi insanın rahatı, düzenli yaşaması için tasarlanmış bir ev tipidir.

Bektaş'a (1996) göre; Türk evi oluşum ilkeleri şu şekilde sınıflandırılmıştır.

- 1-Yaşama, doğaya, çevre koşullarına uygunluk
- 2-Gerçekçilik, akılcılık
- 3-İçten dışa çözüm
- 4-İç-Dış Uyuşumu (Evin içindeki içtenlik ve yalınlığın dışa vurumu)
- 5-Tutumsallık

Bu büyük alan içinde gelişen Türk evinin oluşumuna etki eden faktörler ise şunlardır; Sosyal yaşam ve gelenekler, din, iklim ve coğrafi konum, malzeme ve sosyo-ekonomik durum.

Sosyal yaşam ve gelenekler: Türkler nesiller boyunca toplu halde yaşamışlardır. Bu yaşantıya dede, nine, hala, amca, torunlar dahil olmuş ancak aile kendi içinde karı kocadan ibaret bir birim olmuştur. Bu geniş aile yapısı nedeniyle büyük ve çok sayıda mekana da ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca bu kadar kalabalık bir ailenin yiyeceklerinin korunması, üretkenliğinin (halı, kilim veya dokuma tezgahı gibi) devam ettirilmesi ve hane içinde yeni evlenecek olan oğul ve gelin için de ayrı bir mekan düşünülmüştür.

Din: Türk evinin biçimlenmesinde dinin büyük bir etkisi vardır. İslamiyet'le birlikte mahremiyet duygusu gelişmiştir. Bu duygu insanların daha içe

dönük bir yaşantı sürmelerini sağlamıştır. Bu içe dönük yaşantı Türk evinin mekan oluşumunu etkilemiş ve bu şekilde haremlik-selamlık gibi evin kadınlarına ve erkeklerine özel, farklı mekanların oluşmasına neden olmuştur.

İklim ve coğrafi konum: İklim ve coğrafi koşullar her dönemde mimarinin gelişiminde önemli etkisi olmuştur. Bölgelerin yağış şekli ve jeolojik durumu evin tasarımını etkilemiştir. Ayrıca zeminin eğimleri evlerin şekil ve kat yapısını oldukça etkilemiştir (Filibe, 1989).

Karadeniz bölgesinde dik yamaçlara kurulan evler ile Güney ve Orta Anadolu'da düz ovalara kurulan evler iklim, kullanılan malzeme ve plan olarak çok büyük farklar görülmesine de topoğrafik etkenlerden dolayı bir takım farklılıklar görülmektedir. Coğrafi konumun dışında parselasyonun da Türk evi tasarımında etkisi büyüktür. Sokağın doğal çizgisini izlemek zorunda kalan evlerin zemin katları sokağa taşmamalı ve daraltmamalıdır. Ancak üst katlarda çıkıntılarla istenen plan tipine ulaşılmaktadır.

Malzeme: Türk evinin yapım aşamasında kullanılan malzemeler genellikle aynı olmakla birlikte, bölgelere göre değişmektedir. Bu malzemeler; ahşap, kargir/taş ve kerpiç malzemeden oluşmaktadır.

Ahşabın bol olduğu bölgede ahşap ağırlıklı malzeme kullanılırken, taşın fazla olduğu bölgelerde ağırlıklı taş malzeme kullanılmıştır. Genelde ahşap malzeme konutun konstrüksiyonunu belirleyici bir etken olduğundan çok kullanılan bir malzeme olmuştur.

Sosyo-ekonomik durum: Türk evinin oluşumu, o bölgenin sosyo-ekonomik durumuyla yakından ilgilidir. Bölge insanının geçim kaynağı hayvancılık veya el sanatları gibi uğraşlar ise; evin bir odası tezgah ve bu malzemelerin konulacağı kısım olarak ayrılırdı.

Ayrıca hayvancılıkla uğraşan aileler içinde alt kat hayvanların barınağı ve yiyeceklerinin saklandığı kiler veya depo gibi kısımlara ayrılırdı. Üst katlar yaşam alanı olarak kullanılmaktaydı.

4. Türk Evinin Mimari Özellikleri

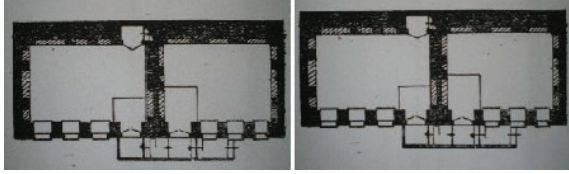
4.1. Plan özellikleri

Türk evi plan özellikleri, odaların sofa etrafında dizilmesiyle oluşmuştur. Bütün odaların nitelikleri aynı ve pek az değişkendir. Odalar arası alan olan sofa ise evin şeklini belirlediği için değişken bir yapıya sahiptir.

Türk evinin plan tipini belirleyen, sofanın ve odaların yerleşimini ilk olarak bilimsel anlamda sınıflandıran Eldem olmuştur. Eldem'in (1968) sınıflandırmasına göre sofa tipleri; Sofasız plan tipi, dış sofalı plan tipi, iç sofalı plan tipi, orta sofalı plan tipi şeklindedir.

4.1.1.Sofasız plan tipi

Sofasız plan tipi Türk evinin en ilkel plan tipidir. Odaların birbiriyle ilişkisi yoktur. Odalar yan yana dizilmiştir ve odalara dışarıdan girilmektedir. Bu plan tipi bahçeli, iç avlulu, korunmalı evlerde görülür. Anadolu'nun orta, güney ve doğu bölgelerinde daha çok görülür (Şekil 4).

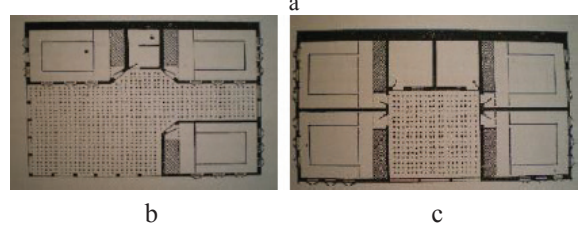
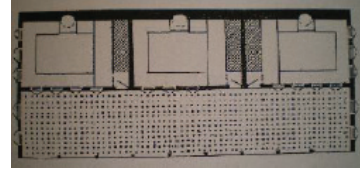


Şekil 4. Gaziantep'te Müfit Arif Efendi ve Şehireküsti Mahallesi'ndeki sofasız evler (Eldem, 1968).

Figure 4. Houses without anterooms in Gaziantep at the districts of Müfit Arif Efendi and Şehireküsti (Eldem, 1968).

4.1.2. Dış sofalı plan tipi

Türk evinin ikinci aşamasıdır. Odalar arasındaki ilişkiyi sağlayan, ortak bir mekan olan sofa bu aşamada ortaya çıkmıştır. Sıra odalı, köşe sofalı, üç tarafı odalı plan tipleri dış sofalı plan tiplerindedir (Şekil 5 a,b,c). Bu plan tipinde simetri fazla görülmez, plan serbesttir. Bu plan tipinde ki ilk değişiklik sofanın ucuna bir köşk eklenmesiyle başlamıştır. Daha sonra bu ekleme sofanın her iki ucuna eklenerek "L" ve "U" şeklinde bir plan oluşturmuştur. Sofanın iki dar ucu yan duvarların uzatılmasıyla kapatılmıştır. İki oda arası açılarak sofanın bir uzantısı şeklinde korunmuş bir mekan elde edilmiş ve bu mekana da "eyvan" denilmiştir. Bu plan tipi 19.yy a kadar devam etmiştir. Anadolu'nun birçok küçük şehrinde dış sofalı tip şekli halen mevcuttur (Eldem, 1968).

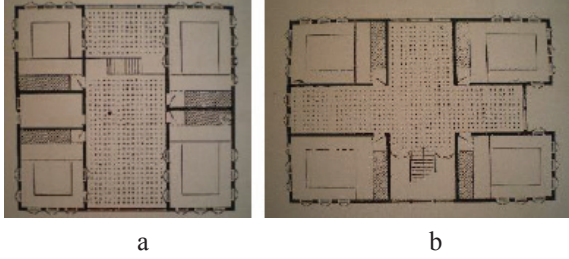


Şekil 5. Dış sofalı sıra odalı (a), köşe sofalı (b) ve üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi (c) (Eldem, 1968).
Figure5. With exterior anteroom and line of rooms (a) with corner anterooms (b) and with rooms at the three sides and with an exterior anteroom (c) (Eldem, 1968).

4.1.3. İç sofalı plan tipi

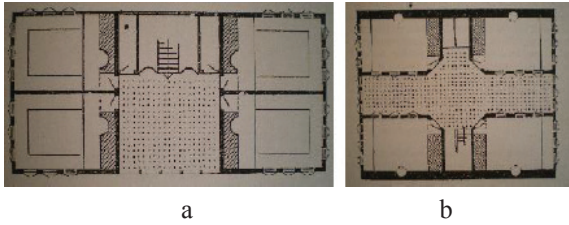
Plan gelişiminin üçüncü evresinde ortaya çıkmış bir plan tipidir. Bu plan tipinde sofanın iki yanına odalar dizilerek, sofa içte kalmıştır. Bu yüzden "karnıyarık" plan tipi de denilmektedir. 18.yy da belirginleşen bu plan tipi 19.yy da yaygınlaşmıştır. İç sofalı plan tipi oda sayısının artması, yan yana gelen odalar sayesinde duvarların azalması, ekonomik ve sağlıklı bir plan tipi olduğu için tercih edilen bir plan tipi olmuştur (Şekil 6 a, b). Bu plan tipinde sofanın bir veya iki ucunda köşk veya sekilik gibi özel mekanlar bulunmaktadır.

Sekilik ve köşk, sofanın içinde veya ona dışarıya doğru ekli bulunan bir oturma yeridir. En sade şeklinde seki veya tahtır ve sofanın bir veya iki ucunda bulunur. Taht bazen sofanın dış cephesinde bir çıkıntı olarak da yapılır. Bu çıkıntının fazla belirmesi neticesinde köşk elde edilir (Eldem, 1968).



Şekil 6. İki yüzlü iç sofalı plan tipi (a), İki yüzlü iç sofalı eyvanlı ideal plan tipi (b) (Eldem, 1968).
Figure 6. Plan of a two-sided house with an interior anteroom (a) an ideal plan of a two-sided house with an interior anteroom and an eyvan (b) (Eldem, 1968).

Geç dönemde yapılan, iki yüzlü iç sofalı plan tipi olan evlerde eyvanların karşılıklı gelmesi, sofanın haç şeklini alması ve odalara pahlı köşelerden girilmesi bu plan tipinin orta sofalı plan tipine benzemesine neden olmuştur. Ancak bu plan tipinde eyvan sayısının 2 ile sınırlı olması bu plan tipinin iç sofalı plan tipi olduğunu göstermektedir (Şekil 7 a,b).



Şekil 7. Bir yüzü iç sofalı ideal plan tipi (a), İki yüzlü iç sofalı plan tipi (b) (Eldem, 1968).
Figure 7. An ideal plan of a house with an interior anteroom on one side (c), Plan of a two-sided house with an interior anteroom (d) (Eldem, 1968).

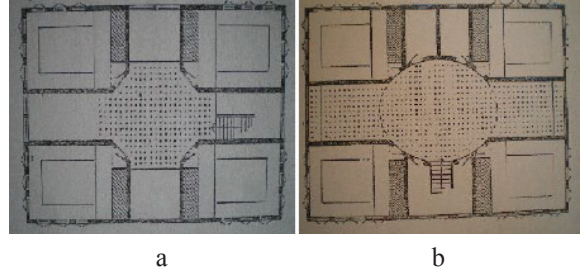
4.1.4. Orta sofalı plan tipi

Plan gelişiminin dördüncü evresidir. Eldem'e (1968) göre; "Oval veya beyzi sofa" olarak da nitelendirilmektedir. Orta sofalı plan tipi 18.yy dan itibaren başta büyük şehirlerde, yönetici evlerinde yapılmış daha sonra çevresinde yaygınlaşmış bir plan tipidir. Bu plan tipinde bina kare veya kareye yakın dikdörtgendir. Bu plana göre binanın köşelerine odalar yerleştirilmiş, oda aralarına merdiven, eyvan, hale, kiler, mutfak gibi servis mekanları yerleştirilmiştir

(Şekil 8 a,b).

Sofa önceleri dört köşelidir. Daha sonra köşeler pahlandırılarak sekizgen, çokgen, oval şekiller oluşmuştur. Bu şekilde sofanın korunaklı olması evin iyi ısınmasını sağlamış, odalar arası mesafenin azalması, planın toplu bir hale gelmesi dolayısıyla başta İstanbul ve çevresi olmak üzere tercih edilen bir plan tipi olmuştur. Bu plan tipi büyük şehirlerde uygulanmış olup, sofanın ışiksiz kalmasını engellemek için odaların orta yerlerine eyvanlar konularak sofayla bütünleşen mekanlar elde edilmiştir. Orta sofalı plan tiplerinden, pahlı sofalı plan tipinin, iç sofalı plan tipine göre belirleyici özelliği eyvan sayısıdır. Bu plan tipinde üç eyvan ve bir merdiven aralığı bulunmaktadır.

Oval sofalı plan tipi, 18.yy da Barok akımının etkileriyle oluşmuş olup, sofanın tamamen oval veya elips şeklini aldığı bir plan tipidir. Ancak 19.yy da Barok akımı yerini Ampir akımına bıraktığı için yapılarda bir sadeleşme, eğrisel yüzeylerde azalma ve yapı maliyeti daha az olan iç sofalı plan tipinin tekrar tercih edilmesine neden olmuştur.



Şekil 8. Pahlı sofalı ev planına ait ideal tip (a), Oval sofalı ev planına ait ideal tip (b) (Eldem, 1968).
Figure 8. An ideal type of a house plan with a chamfered anteroom (a), An ideal type of a house plan with an oval anteroom (b) (Eldem, 1968).

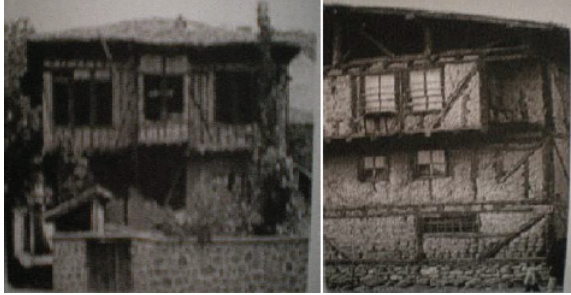
4.2. Türk evinin cephe özellikleri

Türk evi umumiyetle bir katlıdır. Ancak zaman ile kat adedi fazlaşmıştır. Öyle olmakla beraber, daima esas kat tektir. Bu esas kat ise birkaç katlı evlerde, mutlaka en yukarıdadır. (Eldem, 1968). Evin bulunduğu arsanın durumuna göre esas kat daha fazla ışık, hava, güneş ve manzara görebilmesi için yükseltilmiştir. Zemin kat, oturmak için kullanılmaz. Bu kat bahçe duvarları ve binayı taşıyan dikmelerden ibarettir. Evlerin direkler üzerine oturtulması rutubetten korunmak içindir. Zamanla bu zemin kat duvarlarla kapatılarak depo, ahır,

taşıyıcı bir sistem oluşturmasıdır.

3-Karma Sistem; Farklı yapı sistemlerinin bir arada kullanılmasıdır.

Yapı malzemesi olarak ahşabın çapraz kuşaklar şeklinde kullanılması sağlamlık ilkesinin bir göstergesidir (Şekil 10). Aynı şekilde pencere ve çıkma strüktürlerinde de ahşap dikmeler kullanılarak çatki boşlukları kerpiçle doldurulmuştur.



Şekil 10. Pencere boşluğu, cumba ve çıkmaların strüktürel ilişkisini gösteren örnekler, İskilip (H.ve F. Yürekli, 2005).

Figure 10. Examples illustrating the structural relation between the window bay, the oriel window and the corbels, İskilip (H.ve F. Yürekli, 2005).

Sıra pencereler arasında da ahşap dikmeler kullanılarak pencere-strüktür ilişkisi sağlanmıştır. Çıkmaların bulunduğu duvarlarda ahşap payandalar bulunmaktadır. Ocağın bulunduğu duvarlar; zeminden üst kata kadar uzanan kalın duvarların içinde yer alır. Ocak ve dolaplar bu duvarlar oyularak oluşturulur.

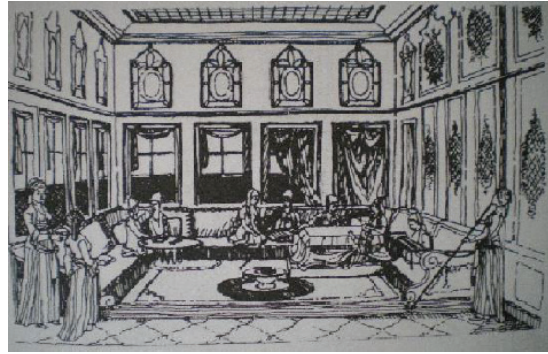
4.4. Türk evinde oda

Geleneksel Türk evi tasarımında başlıca etkenin fonksiyon ile ondan kaynaklanan gereksinimler olduğu ve bu gereksinimlerin büyük bir kısmının odalardan karşılandığı bilinmektedir (Ünügüralp 1984; A. Mutlu'dan). Bu yüzden Türk evini biçimlendiren en önemli öge odadır. Çünkü; Türk evi plan tiplerinde oda, tek başına bir yaşam birimi olabilmekte, fakat odanın olmaması evin varlık nedenini ortadan kaldırmaktadır. Oda daima kendi başına bir varlık, bir bütündür (Eldem, 1987).

Türk evinde oda, atalarının yaşadığı çadırla özdeşdir. Nasıl ki çadır, yaşama birimi olarak bütün ihtiyaçları gidermeye yönelik bir yaşama birimiyse, oda da aynı özelliklere sahiptir. Odanın planı ve iç düzenlemesi tipik olup her evde aynı özelliği

göstermektedir. Yani oda, yaşamla ilgili olarak oturma, dinlenme, yemek hazırlama, yemek yeme, ısınma ve yatma ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir donatıya sahiptir (Şekil 11).

Odanın şekli prensipte dörtgen olup, dörtgene yakın dikdörtgen de olabilmektedir. Eğer binanın arsaya göre konumu odada dörtgen oluşumunu engelliyorsa, çıkmalarla üst katlarda bu dörtgen form yakalanmaya çalışılmıştır.



Şekil 11. Geleneksel Türk ailesinin yaşam tarzının yansıtıldığı bir oda görünümü (Ünügüralp,1984).

Figure 11. A view from a room reflecting the life style of a traditional Turkish family (Ünügüralp, 1984).

Türk evi odalarında, kareye yakın dikdörtgen formun istenmesinin nedeni tefrişte sabit elemanların kullanılması ve bu elemanların duvara bitişik olmasından kaynaklanmaktadır.

Odalar arasında işlevsellik açısından pek fark yoktur. Odalar, işlevleri aynı olsa da evin planındaki yerine göre farklı isimler almışlardır. Sofanın etrafında dizilirken köşeye gelen odaya köşe oda, boyut olarak büyük olan odaya da baş oda denilmektedir.

Odalara seki altı veya pabuçluk denilen bir ön mekandan girilmektedir. Seki altı veya pabuçluk yüklük ve giriş kapısının önünde uzunca bir geçit şeklinde yapıldı (Eldem, 1987) (Şekil 12). Asıl odayı teşkil eden kısım sekiliktir. Sekilik, seki altından bir basamakla yükseltilmiş iki veya üç tarafı sedirlerle çevrili olan oturma alanıdır.



Şekil 12. Türk evinde odanın seki altı ve seki üstü görünümü, Safranbolu (Küçükerman, 2007).

Figure 12. View from below and over the threshold of a room in a Turkish house Safranbolu (Küçükerman, 2007).

Ancak 19.yy a geldiğinde odalarda iç düzen açısından birtakım değişiklikler olmaya başlamıştır. Seki altı, seki üstü kot farkı kaybolmaya başlamış duvar yüzeyindeki hücre ve gözenekler ortadan kalkmış, kapılar pahlı köşelerden alınmış ve çift kanatlı kapı uygulamaları artmış, kapı üstündeki kemerler azalmış; tavan örtüleri büyük konak ve zengin evlerinde bağdadi kubbe ve bağdadi hac tonoz şeklinde uygulanmıştır (Kahraman, 1997).

Oda duvarlarının bir veya ikisinde yüklük ve dolaplar, sokağa veya bahçeye bakan kısmında sıra pencereler bulunmaktadır. Pencereler manzaraya hakim olan yöne doğru alçak ve mahremiyeti sağlamak için kepenkli yapılmaktadır. Oda duvarlarını boydan boya dolaşan yerden 1,5 ila 2 m yükseklikte olan "sergen" veya "terek" ise odanın kullanım alanının üst sınırını belirlemektedir. Oturma elemanı olan sedirler dışa dönük duvar ve pencere kenarlarına yapılarak odanın ortası boş bırakılmaktadır. Ocak ısıtılması ve yemek yapılması için yapılmış olup, odanın bir duvarında yer almaktadır.

Odanın genişliği karşılıklı oturan insanların hal ve hareketlerini seslerini rahat duyabilecekleri bir mesafe olan 3-5m sınırını aşmamaktadır. Mekanda yer alan kapı, raf ve pencere gibi elemanlar insan boyutlarını geçmemektedir.

Odaların en görkemli kısımları tavan, halı, döşeme ve yüklük kısımlarıdır. Tavan ve yüklük kısmı süslemeleri ahşap işçiliğinin en güzel örnekleridir. Odaların döşemesi ise oldukça renkli ve zengindir.

19.yy la birlikte Avrupa'dan gelen mimari akımların da etkisiyle Türk evi özgün halini yitirmeye

başlamıştır. Başta İstanbul olmak üzere odalarda, iç mekan düzeni değişerek, batıdan gelen eşyalar ve mobilya kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu değişikliklerin sonucu eski iç mekan düzeni, yavaş yavaş önemini yitirmiş ve değişmeye başlamıştır.

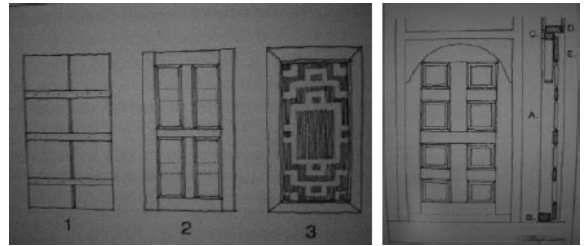
Bu çalışmada odayı oluşturan donatı elemanları ve mekan öğeleri altı grupta incelenmiştir. Bunlar; Kapı, dolap ve yüklükler, ocaklar, pencereler, tavanlar, sedir ve döşeme olarak ele alınmıştır.

4.4.1. Kapı

Oda kapıları tek kanatlı olup, açılış yönü oda içine doğrudur. Kapı açıldığında duvara dayanır. Oda içi mahremiyetinin sağlanması ve oda ısısının korunması amacıyla girişler çoğunlukla köşeden yapılmaktadır.

Oda kapılarının genişliği 80cm, yüksekliği ise 150cm'dir. Sofa tarafından kemer, pervaz ve taç şeklinde bir başlık kullanıldığında, kapının yüksekliği daha da artmaktadır (Şekil 13).

18.yy'dan itibaren kapılar, oda pencereleriyle bir birlik oluşturmak üzere ortak raf altında tutulur ve önemlerini biraz kaybederler.



Şekil 13. Türk evinde oda kapısı ve kapı kanatlarının kuruluş açısından temel özellikleri (Küçükerman, 2007).

Figure 13. Room doors and the basic features of door leaves in terms of construction in a Turkish house (Küçükerman, 2007).

Barok ve Ampir dekorlarıyla, kapıların üzerlerine süraporta yani üstlükler ilave edilir. Kemerleri ortadan kalkar (Eldem, 1987). Böylelikle kapı yükseklikleri 2 m'yi bulur.

Çift kanat ancak gayet önemli binalarda yapılır. Bazen tek kanadın ortasına bir bini konulmak suretiyle iki kanat tesiri verilmek istenir. 19.yy'dan itibaren iki kanatlı kapılar gittikçe daha fazla, odanın önemi gözetilmeden uygulanır (Eldem, 1987).

4.4.2. Dolap ve yüklükler

Dolap ve yüklükler, odada bulunan eşyaların depolanması ve korunması amacıyla yapılmıştır (Şekil 14). Dolaplar odanın birden fazla duvarında yer alabilir ve yükseklikleri odanın tavan yüksekliğiyle bağlantılıdır. Dolap ve yüklükler genellikle, odanın seki altı denilen kısmında yapılmaktadır. Kapı kasası dolapla birlikte yapılır ve kapı açıldığında dolap içine yerleşmesi için boş bir alan bırakılır. Odanın faydalı kullanım üst sınırını, terek veya sergen dediğimiz raf belirler. Dolap üst sınırı bu raf boyundadır. Bu özellik her evde ve her odada standarttır, değişmez. Doğal olarak dolapların alt kısımları daha çok kullanılır. Yüksek tavanlı odalarda, dolabın bittiği üst sınır tavana kadar uzatılarak önüne direklikler konularak ya da kapatılarak özel boşluklar elde edilmiştir. Barok akımının etkili olduğu dönemlerde dolap kapakları, aşırı ilgi ve özenle süslenmiştir. Böylece dolapların dekoratif özellikleri daha çok ön plana çıkartılmıştır.

Daha önce odanın ne kadar işlevsel bir yaşama birimi olduğundan bahsedilmektedir. Bu işlevselliği sağlayan en önemli unsurlardan biri, dolap ve yüklüklerdir. Yatma vakti geldiğinde dolaplarda katlı bulunan yatak ve yorganlar serilerek, yemek yenileceği zaman çıkarılan sini ve sofrayla odanın fonksiyonu bir anda değişmektedir.



Şekil 14. Türk evinde dolap ve yüklük örneği, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 14. An example of a closet and a large closet for bedding in a Turkish house, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Yıkama işlevi içinse; dolapların içinde yapılmış özel gusülhaneler bulunmaktadır. Gusülhane ya ocağın yakınındaki dolaba ya da yan odanın ocağına yakın yapılarak içerisinin sıcak tutulması sağlanmaktadır. Sadece oturulacak ve su kabı koyulacak boyutlardadır

(Şekil 15).

Diğer bir pratik çözüm ise; Türk evine özgü dolaplarda uygulanan “dönme dolap” tır. Harem ve selamlığın duvarına dik olarak yerleştirilen bu dolap bir eksen üzerinde dönerek haremdeki kadının görülmeden selamlıktaki erkeklere bir şeyler sunmasını sağlar (Şekil 15).



Şekil 15. Türk evinde dolap içi gusülhane ve dönme dolap örneği, Safranbolu (Bozkurt,2009).

Figure 15. An example of a bathing cubicle in a closet and a wheeling closet in a Turkish house, Safranbolu (Bozkurt,2009).

Ayrıca bu dolaplarda sadece yatak, giysi saklanmamaktadır. Mutfak için gerekli olan kaplar, silah, leğen, havlu, atların koşum takımı da saklanmaktadır. Tembel deliği veya kavukluklara ise değerli eşyalar konulmaktadır. Bu raflar son zamanlarda rokoko tarzında süslenmiştir.

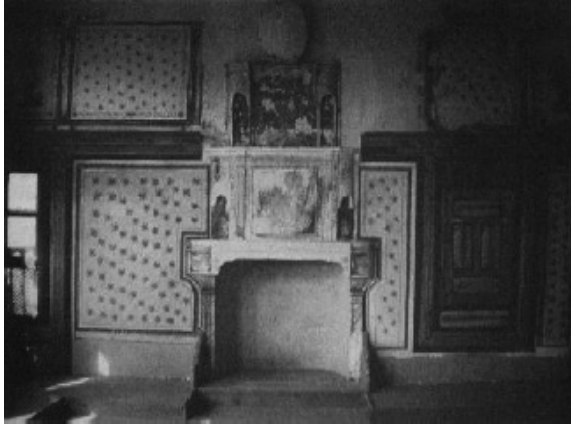
Eski örneklerde dolabın kesinlikle tanımlanmış bir işlevi vardır. Bu nedenle kuruluşunda gereksiz biçimsel davranışlar ve özen yoktur. Temel amaç belirli araç ve gereci içinde bulundurmaktır. Daha sonraki örneklerde, açık alanların, değerli araç ve gereci açık sergilemek için düzenlenmiş boşluklara dönüştüğü görülüyor (Küçükerman, 2007).

Yüklük dolabının ortasında ya da yan tarafında çiçeklik denilen kısımlar vardır. Çiçekliklerin yan taraflarında üçerli gruplar halinde “takçegözler” yer alır. Yüklüklerin bulunduğu duvarda dolap, yüklük ve hücreler bir bütün oluşturacak şekilde düzenlenmiş olup sadelik ve fonksiyonellik daha çok ön plana çıkmıştır.

19.yy dan itibaren yüklük duvarının ortası çöktürülerek bu kısımlara manzara resmi yapılması yaygınlaşmıştır.

4.4.3. Ocaklar

Türk evlerinde ocak, oda düzenine ve işlevine göre şekillenmiştir. Odanın ısıtılması ve gerektiğinde yemeğin pişirilmesi amacıyla duvar içine tuğladan yapılmış, yarım daire şeklinde bir yapıdır. Üzerinde dumanı çekmek için bir külahu vardır. Buna “ocak yaşmağı” veya “davlumbaz” da denir. Davlumbazlar ahşap veya alçıdan yapılırlar. Alçı davlumbazlar üzerine kalıplama tekniğiyle bitkisel ve natürlü süslemeler yapılmıştır (Şekil 16). Ahşap davlumbazlar ise ahşap işçiliğinin en güzel örnekleri olan simetrik bitkisel motiflerin kullanıldığı davlumbazlardır.



Şekil 16. Türk evinde ocak örneği (Sözen ve Eruzun, 1992).

Figure 16. An example of a furnace in a Turkish house (Sözen ve Eruzun, 1992).

Zengin evlerde ve baş odalarda ocak, işlevselliğinin yanı sıra estetik bir görevde üstlenmiştir. Ocak genellikle yüküklerin arasında yer alır. 19.yy.’dan itibaren Anadolu’da ocağın yerine “Peç” adı verilen bir soba kullanılmaya başlanmıştır. (Şekil 17 19.yy da kullanıldığı varsayılan bir soba örneği).



Şekil 17. Türk evinde 19.yy da ocağın kapatılarak sobanın kullanılmaya başlandığı örnek, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 17. An example illustrating the closed furnaces and the beginning of the use of stoves in Turkish houses, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

4.4.4. Pencereleler

Türk evinde pencerenin önemi boyutsal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. 19. yy’ın ortalarına kadar pencereler iki katlı olarak yapılmıştır. Alt pencerenin boyutları daha büyük ve yalın olup açılıp kapanabilen, ahşap kapaklara sahiptir. Üst pencere ise daha küçük boyutta olup, özenli ve hareketsizdir. Bu tutum odanın üst çevresinin simgesel bir değere kavuşturulması olarak yorumlanmalıdır. Ya da yine büyük özen gösterilerek oluşturulan tavan kaplamasının zenginleştirilmiş bir ışık olgusu içerisinde algılamak isteğine bağlanabilir (Küçükerman, 1988).

Türk evinde pencere boyutları diğer bütün mekan elemanları gibi insana göre ve onun en rahat kullanımını sağlayacak biçimde ayarlanmıştır. Tepe pencereleri dışındaki oda pencereleri, yaklaşık ½ oranında, 80 cm genişliğinde ve 120-150 cm yüksekliğindedir. Geç dönemlerde ve daha çok büyük evlerde, bu ölçüler maksimum 100cm genişlik ve 200 cm yüksekliğe kadar artmıştır (Kahraman, 1997).

Türk evinde oda oluşumunu etkileyen önemli etken pencerenin yerden yüksekliğidir. Çünkü Türk evinde mobilya yoktur. Bağdaş kurulup veya diz çökülerek oturulan yerden, manzaranın görülebilmesi için pencere yüksekliği buna göre ayarlanmıştır. Ayrıca pencere önüne gelen korkuluklar ve parmaklıkların boyu da görüş açısını engellemeyecek yüksekliktedir.

Alt pencerelere hangi tarihte cam kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir. 16’ncı yüzyılda açılan

camlı kapaklar nadirdi. Bunların yerinde som ve aynalı kapaklar vardı. Üst pencerelerin daima camlı yapılabilmiş olmalarının sebebi burada kullanılan camların küçük ebatta olmaları ve basit şişirme tekniği ile imal edilebilmelerinden ötürüdür. Bununla beraber 17'nci yüzyıl sonlarına kadar pencere kanatlarındaki camlar verilmiş bir ölçüyü aşmamışlardır. Camlı kanatlar uzun müddet daha pahalı yapılara ve büyük şehirlere özgü kalmıştır. Anadolu'nun birçok şehirlerinde hatta 19'ncü yüzyıla kadar alt pencereler camsız bırakılmış ve yalnız kapaklarla kalmıştır (Eldem, 1987). Bu durum o bölgenin ikliminin ılıman olmasıyla da alakalıdır. 17.yy evlerinde tepe pencereleri büyük ebatta olmalarına rağmen alt pencereler daha kısa tutulmuş fakat cam üretiminin boyutlarının artması sonucu, üst pencere boyutları küçülmüş fakat 19.yy a kadar vazgeçilmeyen bir eleman olarak kalmıştır.

Sürme pencereler ise 17.yy sonunda görülmeye başlamış 18.yy da yayılmaya başlamıştır (Şekil 18). Başlarda sadece köşklerde görülen bu pencere tipi zamanla bütün evlerde görülmeye başlamıştır.



Şekil 18. Türk evinde tepe penceresinin en küçük formu ve ahşap kapaklı sürme pencere örneği, (Küçükerman, 2007).

Figure 18. The smallest form of an abat-jour in a Turkish house and an example of a sash window with a wooden cover, (Küçükerman, 2007).

Üst pencereler 19.yy da en asgari boyuttadır. Bu pencereler içlik ve dışlık olmak üzere iki kısımdan oluşur. Dışlıklara daha sade desenler uygulanırken içliklere daha renkli desenler uygulanmıştır. Uygulanan desenler o dönemin özelliklerini yansıtır. Ahşap bir çerçeve içine alçı kayıtlarla geometrik ve bitkisel desenler uygulanmıştır. Genellikle tepe pencerelerinde renkli cam kullanılmaktadır (Şekil 19).



Şekil 19. İzmit'ten 200 yıllık bir tepe penceresi örneği (Küçükerman, 2007).

Figure 19. An example of a 200 year old abat-jour from İzmit (Küçükerman, 2007).

4.4.5. Tavanlar

Türk evinde en çok özenilen ve süslenen kısım tavadır. Bunun nedeni yapının dış görünümündeki sadeliğe rağmen, evin içinde süslenmiş estetik yüzeyler görme isteğidir.

Tavanlar ahşap kirişleme üzerine, tahta kaplanarak yapılır. Üzerinde oluşturulmak istenen desene göre ince çubuklarla çeşitli motifler yapılır. Bu çubuklarla kenarda çerçeve veya ortada göbek oluşturabilir (Şekil 20).



Şekil 20. Özenli bir yapıda karelerle ve göbekte gerçekleştirilen tavan kaplaması ve oda tavan ilişkisi (Küçükerman, 2007).

Figure 20. A ceiling covering in an elaborate building formed with a centerpiece and square parts and the room-ceiling relation (Küçükerman, 2007).

En adi tavanlar pasalılardır. Daha zarifleri ince çubukların ortogonal veya diyagonal yönlerde kareler oluşturmasıyla yapılır. Bunlara şişli tavan denir. Tavanlar ince bir bordür ve pasalı veya şişli orta kısımdan ibarettir. Klasik Osmanlı tarzında çok

rastlanan bir tipte, çubuklar üçgen ve altıgenlerin kombinezonundan teşkil edilen bir desen oluştururlar. Çift çubuklarla yapılan diyagonal desen ise daha ziyade Barok ve Ampir üslubunda uygulanmıştır. Barok tarzında çubukların kıvrımlı ve oymalıları da uygulanmıştır. Ampir üslubunda çeşitli şekilde işlenmiş geniş pasalı tavanlar tercih edilmiştir (Eldem, 1987).

Tavan süslemesi evlere ve odalara göre değişmektedir. Aynı zamanda tavan oluşumunu, döşemedeki seki altı ve seki üstü kot farklılığı da etkilemektedir. Tavan düzenlenirken bu kot farklılığına göre düzenlenmektedir. Odaların tavan planının dörtgen veya dörtgene yakın dikdörtgen olmasının nedeni odanın kendi iç bölüntülerinden gelen biçimin tavanı etkilemesidir. Arazi koşullarının tavan planında dörtgen olmasını engelleyen bir durum varsa o zaman merkezde en uygun kare veya dik açılı form oluşturularak, kenar kısımlar merkezin etkisini destekleyecek şekilde süslenmektedir.

Teknik ve uygulama açısından tavanlarda künde-kari tekniği (geçme sistemi ile küçük tahtaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan teknik), oyma tekniği (ahşap yüzeyin üzerine derin oymalar yapılarak motifler yerleştirilmesi), boyama tekniği (aşı boyası kullanılarak çeşitli renklerde ve şekillerde süslemeler yapılması) ve kalem işi tekniği (ahşabın üzerine kaynamış bezir yağı ve macun sürülerek yüzeyin düzleştirilmesi ve aşu boyalarıyla çeşitli renk ve şekillerde motifler yapılması) şeklinde uygulanmıştır. (Şekil 21). Tavanlar oldukça renkli ve özenli süslenmişlerdir.



Şekil 21. Özenli bir yapıda kalem işi tekniğiyle yapılmış bir tavan örneği, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 21. An example of a hand-carved ceiling in an elaborate building, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

18.yy a kadar kuvvetli ve kontrastlı renkler tatbik edilmiş, kubbe ve göbek kısımlarına çoğu zaman altın tezhib yapılmıştır. Baroklaşma ile renkler de pastelleşmiş, satırlar ince çiçek tasvirleriyle bezenmiştir. Bundan sonra degrade renkler moda

olmuş ve bir süre bu şekil devam ettirilmiştir. Ampir tarzında daha sade ve az farklı renk kombinezonları tercih edilmiştir (Eldem, 1987). 18.yy da ise Avrupa akımlarının etkisiyle bir kurdeleyle bağlanıp buket yapılan ve vazoya içine konulan “S” ve “C” kıvrımlı çiçek dalları ve değişik kaplara yerleştirilen meyve resimleri yapılmıştır. 19.yy a gelindiğinde tüm bu desen kompozisyonları yerini etraflarında tüm yüzeyi kaplayan çiçek motifleri olan madalyon içindeki resim ve armalar almıştır (Kahraman, 1997).

4.4.6. Sedir ve döşeme

Türk evinde oturma birimi olan sedir genellikle pencere önlerine yapılmış ve Türk’ün oturma şekline göre tasarlanmıştır. Sedir, odanın yanlarına çekilerek orta alan amaca uygun olarak boş bırakılmıştır. Yapı ahşap, taş, kerpiç veya taş karışımı olabilir ama odanın kuruluşunda sedirin yeri asla değişmez. Sedir odanın büyüklüğüne göre iki tarafında olabileceği gibi üç tarafında da olabilir.

Sedirler genellikle yapıya bağlı olarak ve taşıyıcı döşemeyle birlikte çözümlenmiştir. Malzeme olarak genellikle ahşap seçilmiştir. Sedirler 75cm eninde 35cm yüksekliğinde yapılmaktadır. Oturabilmeyi sağlamak için döşemenin üstü yumuşak örtü ile kaplanmaktadır. Sedir, yaslanma yerlerinde aynı boyutlarda olan arkalık yastıklar ve işlemeli örtülerle, oturma yerlerinde, yumuşak minderler ve makad örtüleriyle bir bütün oluşturmaktadır.

Ancak 19.yy la birlikte değişen sanat akımları ve yaşam kültürü başta İstanbul ve büyük şehirler olmak üzere mobilya kullanımının yaygınlaşmasına ve sedirlerin işlevini yitirmesine neden olmuştur.

4.5. Türk evinde sofa

Sofa odalar arası ilişkinin sağlandığı ortak bir alandır. Odaların birbiriyle bağlantıları olmayıp direk sofaya açılırlar. Bu durum Türk evini, Avrupa evlerinden ayıran en önemli özelliktir. Sofanın önemi evin planını ve biçimini etkilemesinden kaynaklanır. Sofa üç değişik kompozisyonda yer almaktadır. Dış, iç ve merkezi sofa (Şekil 22).

Onsekizinci yüzyılda konutlar kırsal yaşamın gerekliliklerinden uzaklaşıp daha küçük sahalarda daha kentsel zevklerle yapılmaya başlanınca, daha çok sayıda oda yapılmaya başlanılmıştır. Odalar ya daha uzun bir hayat boyunca sıralanmış, ya da küçülmüş bir hayat

çevresinde sıralanmışlardır (Kuban, 1995). Odaların farklı sofaların etrafında toplanma şekliyle, farklı ev tipleri vücuda gelmiştir (Eldem, 1987). Onsekizinci ve Ondokuzuncu yüzyıl evlerinin büyük bölümü birinci katında üç oda bulunan Hayatlı Evlerdir. Hayat'lar daha sonra kapatılmış ve sofa olmuşlardır (Kuban, 1995). Ayrıca sofa geçit ve odalar arası bağlantıyı sağlamasının yanı sıra bir toplantı yeri ve ev halkının her türlü merasimine tanık olduğu bir yerdir.

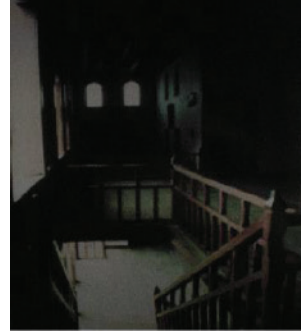


Şekil 22. Türk evinde dış sofa örneği, Kütahya (Küçükerman, 2007).

Figure 22. An example of an exterior anteroom in a Turkish house, Kütahya (Küçükerman, 2007).

Sofanın bir diğer önemi de katlar arasındaki bağlantıyı sağlamasıdır. Bağlantıyı sağlayan en önemli birim merdivendir. Merdivenler, sofanın yerine göre dışarıda veya kat içinde uygun bir yerde yer alır. 18. yy'a kadar genellikle tek kollu yapılmıştır (Şekil 23). 18. yy'dan önce döner ve gizli merdivenler kullanılmamaktadır. Merdiven sahanlıkları oldukça dardır. Ancak 18.yy'dan sonra merdiven sahanlıkları genişlemiş ve planda daha büyük yer tutmuştur. Merdiven kenarları direkler ve camakanlarla kaplanmıştır. İki, üç kollu ve döner merdivenler nadir görülür. Ancak 19.yy da bazı köşk ve konaklarda görülmektedir (Şekil 24). Bu dönemde taşradaki evlerde üç kollu merdivenler görülme de merdiven sahanları genişletilerek merdivenin önemi daha çok ortaya çıkartılmıştır.

19.yy'ın ortalarına doğru konak ve saray merdivenleri binanın ortasına alınmış, etrafları galerilerle çevrilmiştir. Bu arada orta sahanlığı üç kol arasında askıda olanları da yapılmıştır ki, bunlar "marifetli merdiven" olarak tanınmıştır (Eldem, 1987).



Şekil 23. Türk evinde ara kata inen bir merdiven örneği, Bursa (Küçükerman, 2007).

Figure 23. An example of a staircase to a mezzanine in a Turkish house, Bursa (Küçükerman, 2007).



Şekil 24. Türk evinde döner merdiven örneği, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 24. An example of winding stairs in a Turkish house, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Sofada geçit ve dolaşım dışında oturmaya ayrılmış yerler de vardır. Bu oturma yerleri zamanla özelleşerek, sofadan belli bir şekilde yükseltilerek, ayrılmıştır. Bu özel oturma yerleri eyvan, köşk, sekil ve tahttır (Şekil 25).



Şekil 25. Safranbolu'dan yükseltilmiş eyvan örneği (Bozkurt, 2009).

Figure 25. An example of a raised eyvan in Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Geç dönem Türk evlerinde sofa uzantısı olan eyvanların bir kısmı kapatılarak odalara dönüştürülmüştür (Şekil 26).



Şekil 26. Türk evinde odalar arası eyvanın kapatılarak odaya dönüştürüldüğü bir örnek, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 26. An examples of an eyvan between the rooms which had been closed and turned into a room, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

5. Safranbolu İlçesi'nin Yapısal Olarak Tarihsel Gelişim Süreci

Tarih boyunca Safranbolu'nun yerleşmeye konu olmasının nedenleri coğrafi konumunda aranmalıdır. Hiç kuşkusuz su kaynaklarının zengin olması, ziraat ve hayvancılık yapılmasına elverişli ortam ve savunma açısından uygun konum Safranbolu'nun tarihsel süreç içerisinde daima yerleşilen bir yer olmasına zemin hazırlamıştır (Hacısalihioğlu, 1995).

Antik çağlarda Safranbolu'ya "Paflagonya" denilmiş ve bu tarihten itibaren Safranbolu'nun, tarihsel gelişim süreci izlenebilmektedir. Yerleşme tarihi çok eskiye dayanan Safranbolu'nun Paleolitik çağlarda yerleşmeye konu olduğu belirtilmektedir. Bugün bile şehrin çevresinde yer alan tümülüsler bölgenin yerleşme tarihinin hiç de yeni olmadığını göstermektedir. Safranbolu tarih boyunca birçok defalar el değiştirmiş ve farklı yönetimlerin egemenliğinde kalmıştır (Hacısalihioğlu, 1995).

Bölgede ilk oturanlar Etilerin ırkdaşları Gagaslarla başlayan el değiştirmeler, tarihi mücadeleler içinde Etiler, Dorlar, Paflagonyalılar, Kimerler, Lidyalılar, Persler'le devam etmiş Kapadokyalılar, Pontuslar, Galatyalılar, Bitinyalılarından sonra Roma-Bizans dönemi yaşanmış, Selçuklu beylikler ve Osmanlı

döneminden günümüze gelinmiştir (Hacısalihioğlu, 1995).

Safranbolu, son Candaroğlu beyliği zamanında, Fatih Sultan Mehmet'in istilası sonucunda Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dahil olmuştur. 1460 yılında imparatorluk dönemi başlamış ve tarihinin en parlak devrini yaşamaya başlamıştır.

Safranbolu tarihsel açıdan önemli üç bölgeden oluşmaktadır: Çarşı, Kıranköy ve Bağlar. Çarşı kesiminde ticaret merkezi hariç Müslümanlara ait mahalleler yer almaktadır. Rum azınlık, Kıranköy denilen kısımda yer alır. Burada dini inanç ve sosyal yaşantının konutlara yansması göze çarpar. Örneğin; Rum konutları doğrudan sokağa açılırken, Müslüman evlerinde bahçeden geçilerek konuta girilir. Bağlar kesimi ise Çarşı ve Kıranköy'deki ticareten elde edilen artı gelire oluşturulmuş yazlık konutlardır.

Safranbolu'nun tarihi şehir dokusu içinde yer alan meskenler, yapılış döneminin tarihi, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtır. Meskenlerin temel şekillerinde gelenek, görenek, psikolojik, etnik, tarihi ve ekonomik faktörlerin tesiri yanında, bölgeden bölgeye değişen ve o bölgenin karakterini oluşturan coğrafi faktörlerinde etkisi büyüktür. Bu bakımdan Safranbolu'nun tarihi şehir dokusunda yer alan meskenlerin coğrafi çevreye en iyi uyum ve bulunduğu çevrenin etkisini taşıyan meskenler olduğunu söyleyebiliriz (Hacısalihioğlu, 1995).

6. 19.yy Safranbolu Evlerinde İç Mekan Kurgusu

6.1.Safranbolu evlerinin plan özellikleri

Safranbolu evlerinin yapısını etkileyen unsurlar; iklim, kültür, aile yapısı ve sosyo-ekonomik yapıdır. Evlerin tipolojisini belirleyen en önemli unsur ise; kalabalık aile yapısıdır. Doğal olarak evlerde; oda sayısı artmış ve plan tipleri buna göre şekillenmiştir. Böylece bir sofa etrafında dizilmiş olan odalar yerine, karşılıklı odaların yer aldığı ve odalar arası simetrisinin görüldüğü plan tipleri gelişmiştir. Safranbolu evlerinde de üst kat ortak yaşam katı olarak en önemli kattır.

Plan özellikleri, odaların sofa etrafında dizilmesiyle oluşmuştur. Odaların özellikleri aynı olup, pek az değişkendir. Sofa evin şeklini belirleyen değişken özelliklere sahip bir yapıdadır. Sofanın odalar arasındaki konumuna göre değişik plan tipleri oluşmuştur. 1979 yılında Bulduk yaptığı çalışmada Safranbolu'da

rastlanan sofa şekillerini şöyle sınıflandırmıştır;

- Dış sofalı, bir ucu odalı
- Dış sofalı L sekinde
- Dış sofalı, bir eyvanlı
- Dış sofalı, iki eyvanlı
- Dış sofalı, üç eyvanlı
- İç sofalı, üç yüzü eyvanlı
- İç sofalı, iki yüzü
- Orta sofalı, pahlı köşeli ve dört eyvanlı (Yurdakul, 2007)

Esas alınan bu sınıflandırmaya göre Safranbolu’da görülen evlerin plan tipleri; Dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipi olarak sınıflandırılmaktadır. Günay (1998) ise; sofa şekillerini; Dış sofalar, köşe sofalar ve orta sofalar olmak üzere üç grupta ele almaktadır.

Buna göre sofa şekillerini esas alarak plan tipleri 3 grupta incelenmektedir: Dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipi.

6.1.1. Dış sofalı plan tipi

Odaların, sofanın bir tarafında dizilmesiyle oluşmuştur. Sofanın çevresi açık olup, üstü çatı ile kaplıdır.

Dış yüzlerin pencere yüksekliğine kadar olan bölümü “daraba”, onun üstü “muşabak” ile kaplıdır (Günay, 1998). Muşabak, hayat veya sofanın ışığını ve havasını aldığı ahşap kafesten yapılmış bir kepenktir. Bu açıklıklarda cam yer almaz. Sofanın bir ucunda birkaç basamak yükseltilmiş bir oturma alanı vardır. Bu mekana “sekilik” denir. Çevresi korkuluklu bu sekilerde dolap ve kahve ocağı yer alabilir Tavan genellikle kaplamasızdır. Çatının kuruluşu görülür (Günay, 1998) (Şekil 27).

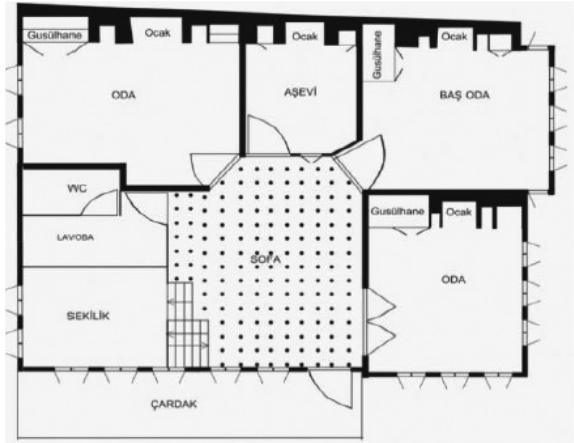


Şekil 27. Safranbolu’da dış sofalı evlerin son örneği, Kabakçılar bağ evi (Günay, 1998).

Figure 27. The latest example of houses with exterior anterooms in Safranbolu, the Kabakçılar vineyard house (Günay, 1998).

Dış sofalı plan tipine odaların, sekilerin ve köşkerin eklenmesiyle farklı plan tipleri elde edilmiştir. Bunlardan en yaygın olanı köşe sofalı plan tipidir. Dış sofalı, bir eyvanlı plan tipinin ucuna bir oda eklenmesiyle oluşmuştur.

Köşe Sofalar; Safranbolu evlerinde sık görülen bir plan tipidir. Sofaya üç oda kapısı, merdiven ve abdestlik koridoru açılmaktadır (Şekil 28). İç sofalı ve orta sofalı plan tipine geçiş özelliği gösteren bir sofa tipidir.



Şekil 28. Safranbolu’da köşe sofalı plan tipi örneği, Raşit bey bağ evi üst kat planı (Bozkurt, 2009).

Figure 28. An example of a plan with a corner anteroom in Safranbolu, plan of the upstairs of Raşit Bey vineyard house (Bozkurt, 2009).

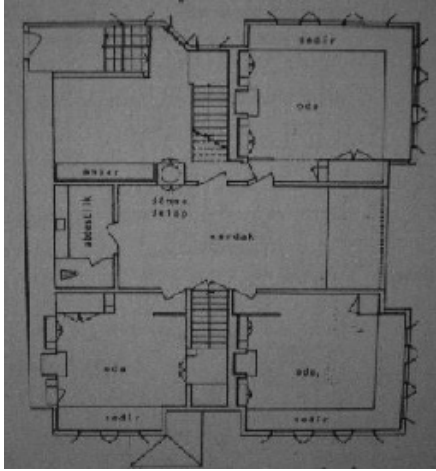
6.1.2. İç sofalı plan tipi

Sofa evin merkezinde olup, dört köşesinde odalar yer almaktadır. “Karnıyanık” plan tipi olarak da bilinen bu plan tipinin iki yüzü eyvanlı veya üç yüzü eyvanlı olan plan tiplerine de rastlanmaktadır. Katları birbirine bağlayan merdiven odalar arasında yer alır (Şekil 29, Şekil 30).



Şekil 29. Safranbolu’da iç sofalı plan tipi örneği, Kaymakamlar konağı orta kat sofası (Bozkurt, 2009).

Figure 29. An example of a plan with an interior anteroom in Safranbolu, the mid stairs anteroom of the Kaymakamlar mansion (Bozkurt, 2009).



Şekil 30. Safranbolu’da iç sofalı plan tipi örneği, Kaymakamlar konağı orta kat sofası planı (Plan: Günay, 1998).

Figure 30. An example of a plan with an interior anteroom in Safranbolu, plan of the mid stairs anteroom of the Kaymakamlar mansion (Plan: Günay, 1998).

6.1.3. Orta sofalı plan tipi

Safranbolu konaklarında sık görülen bir plan tipidir. Sofa evin merkezinde olup dört köşesinde odalar yer alır. Orta sofalı planda ev en toplu ve korunaklı bir tarzdadır (Hacısalihoglu, 1995).

Oda aralarında sofanın uzantısı olan eyvanlar yer alabilir. Eyvan dediğimiz bu uzantıların sayısı dörde kadar çıkabilir (Günay, 1998). Eyvanlarda

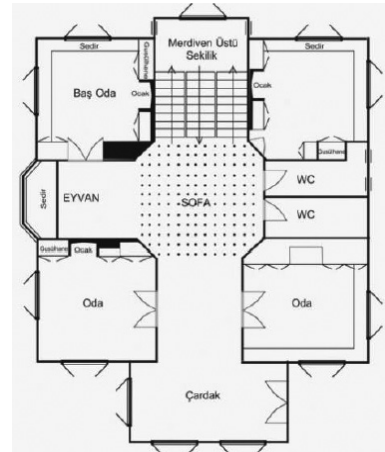
merdiven, abdestlik veya kiler yer alabilir. Odalara pahlı köşelerden girildiği gibi sofa uzantısı olan eyvanlardan da girilmektedir (Şekil 31, Şekil 32). Bu plan tipinde simetri görülmektedir. Zemin kat ve orta katlarda eyvan ve odalarda çıkma görülmemektedir. Ancak üst kat eyvan ve odalarında çıkmalar yer alır. Orta sofalı evlerde çıkmalar dış yüze paraleldir (Günay, 1998). Safranbolu’da sofa tavanı eyvan tavanından daha yüksek ve daha özenle yapılmıştır. Bu nedenle orta mekan daha merkezi görünür.

Genellikle orta sofalı plan tipi, zengin ve büyük evlerde uygulanmıştır (Hacısalihoglu, 1995).



Şekil 31. Safranbolu’da, Asmazlar konağı üst kat sofası (Bozkurt, 2009).

Figure 31. The upstairs anteroom of the Asmazlar mansion, Safranbolu (Bozkurt, 2009).



Şekil 32. Safranbolu’da, Asmazlar konağı üst kat sofa planı (Bozkurt, 2009).

Figure 32. Plan of the upstairs anteroom of the Asmazlar mansion in Safranbolu (Bozkurt, 2009).

6.2. Safranbolu evlerinin cephe özellikleri

Safranbolu evlerinin sokak yanındaki duvarı, sokağın doğal çizgisini izlemektedir. Bu duvar aynı zamanda bahçe duvarının devamı niteliğinde olup, evi sokaktan ayırır.

Ev içi mahremiyeti ön planda olduğu için zemin kat taş duvarlı olup, penceresizdir. Bu kat evin temelini oluşturur. Orta kat bir geçiş katı olup, üst katı hazırlayan bir kat özelliği taşır. Orta kat planı ya alt katın planına ya da üst katın planına göre uyarlanmıştır. Bazı evlerde de orta kat yapılmamıştır. Yükseklik olarak orta kat, üst kata göre daha alçaktır. Pencereleri de daha küçük ve az sayıdadır. Zemin kattan farklı olarak duvarlar ahşap çatkıdır.

Üst kat ise asıl varılmak istenen sonuçtur. Ana plan üst katta uygulanmıştır. Üst kat, diğer katlara göre daha yüksek tavanlıdır. Bu katta cephe; zemin katın zitti olarak, ahşap çatklı ve bol pencerelidir (Şekil 33). Bu katta istenen plan tipine ulaşabilmek, doğayla ve manzarayla ilişki kurabilmek için sokağa veya bahçeye doğru çıkımlar yapılmıştır. Payandalı çıkımları ile cephe kuruluşları, sokağın doğal çizgisini izlemekle beraber, Türk evi özelliğinin sonucu olarak ritmik bir sokak dokusu da oluşturmaktadır.

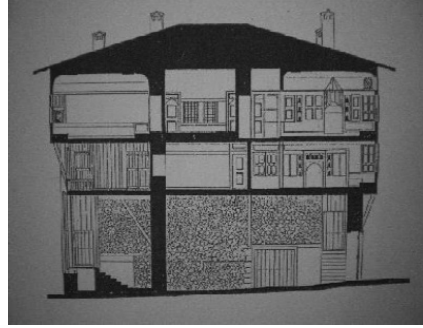


Şekil 33. Asmazlar bağ evi cephe görünümü, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 33. Front view of the Asmazlar vineyard house, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Bu çıkımların özelliği bitişik evin manzarasını, doğayla kucaklaşmasını engelleyecek boyutta değildir. Bu nedenle; Safranbolu evleri doğaya ve insana saygılı olma özelliğini taşıyan Türk evinin karakteristik örneklerini taşımaktadır.

Safranbolu'nun çukurdaki yerleşme alanlarında, vadinin yamaçlarına doğru yayılan meskenler, eğimin etkisiyle ön ve arka cephelerinde bir yükseklik farkı bulunmaktadır (Şekil 34). Ayrıca bu tarz küçük ve fazla eğimli arsalar üzerinde yer alan meskenlerin özellikle eğime bağlı olarak değişik seviyelerde girişleri bulunmaktadır. Bu girişler ön ve arka cephede yer aralık farklı amaçlarla da kullanılma imkanı tanımaktadır (Hacısalıhoğlu, 1995).



Şekil 34. Arazinin eğimine göre konumlandırılmış Asmazlar bağ evinin kesit görünümü, Safranbolu (Çobancaoğlu, 2007; M.S.G.S.Ü. Restorasyon arşivinden).

Figure 34. Cross sectional view of the Asmazlar vineyard house located in accordance with the slope of the land, Safranbolu (Çobancaoğlu, 2007; M.S.G.S.Ü. from archive restoration).

6.3. Safranbolu evlerinde kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler

Safranbolu evlerinin ana yapı malzemesi ahşaptır. Bölgede ağacın bol bulunması en önemli etkidir. Yapım yöntemi olarak da ahşap çatkı sistemi yaygın olarak uygulanmıştır. Bu yapı yöntemi çadırdan sonra uygulamada en çok tercih edilen yapı yöntemi. Temelden başlayarak, zemin ve üst kata kadar izlenen yapı aşamalarında görülen malzeme ve uygulama teknikleri şu şekilde tanımlanmaktadır:

Temel; Sağlam zemin bulununcaya kadar kazılır. Genellikle bu derinlik 100-150 cm kadardır. En altta iri temel taşlar atılır. Üstüne çamur harç konulur. Temel genişliği 80-100 cm kadardır. Temel duvarı su basman seviyesi olarak 100cm ye kadar yerden yükselir ya da bütün zemin kat boyunca devam eder (Gürfidan, 2007).

Zemin Kat; Taş ve çamur harç ile örülür. Taş duvarlar arasında ahşap hatıllar yer alabilir. Ahşap hatıllar, 60-70cm arayla dikine dikmelerle bağlanır.

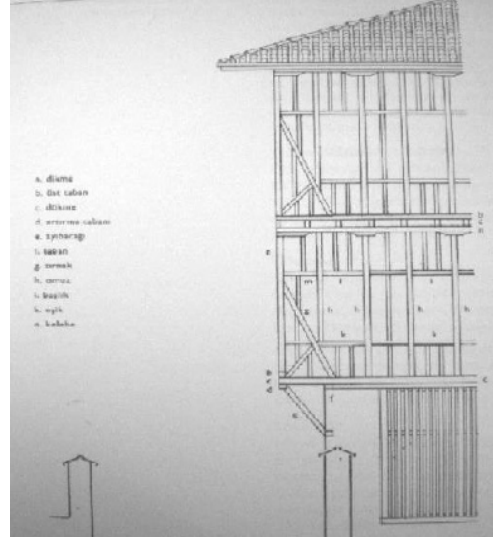
Hatıllar duvarda 1m arayla yapılır. Zemin katta hayat ile ahır ayıran ve aşağı yukarı evin ortasından geçen duvara bel duvarı denir. Bu duvara önem verilir çatı yükü bu duvara kadar iletilir (Gürfidan, 2007).

Üst Katlar; Ahşap çatkı sistemi üst katlarda uygulanır (Şekil 35). Evlerin zemin kat üstü ahşap çatkı ile kurulur ve Safranbolu’da ahşap çatkı düzeni örnek olabilecek kalitededir. Bu düzene yeğdane denir. Yeğdane ağaçları için göknar tercih edilir. Bu ağaçların kalınlığı 10-12 cm dir. Deprem yüklerini önlemek amacıyla köşelerde yanlamalar vardır. Dikmeler ise tabana çivi ile bağlanır. Dikme aralıkları 20-40cm arasındadır. Daha eski evlerde ise 45-70cm arasındadır (Gürfidan, 2007).



Şekil 35. Yapı strüktürünün tamamen gösterildiği bir cephe görünümü, Safranbolu (Bozkurt, 2009).
Figure 35. A front view illustrating the full structure of the building, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Pencere yanlarına her zaman “omuz” denilen dikmeler konur. İki pencere arasına da bir dikme rastlar. Çıkmalar alttan “ayı bacakları” ile desteklenir. Büyük açıklıklı hayat tavanı kirişleri de iki yandan ayı bacağı ile pekiştirilir. Yanlamaların tabana oturan ucunda kertmeler vardır. Ayı bacakları, artırma tabanına ve taş duvar içindeki hatıla ya da taş kertmelerle oturur. Çatki araları eski örneklerde kerpicin kılıcına örülmesiyle doldurulmuştur. Daha yeni örneklerde küfünk taşı ile ya da yeğdane taşı denilen 10cm çapında küçük taşlar çatkının dış yüzüne tahta kalıp çakılarak içeriden harçla örülür (Günay, 1998) (Şekil 36).



Şekil 36. Safranbolu’da yeni döneme ait bir çatki yöntemi (Günay, 1998).
Figure 36. In the Safranbolu a method of frame belong to the new term (Günay, 998).

Dolgu yapıldıktan, pencereler takıldıktan, pervazlar çakıldıktan sonra çamur harçla iç ve dış cephe kaba sıvası yapılır. Bu sıva 2-3cm kalınlığındadır. Daha sonra ince sıva yapmak için söndürülmüş kireç 15-20 gün bekletildikten sonra kütük üzerinde satırla kıyılan kütük (kendir) ile karıştırılır. Kum katılmaz. Yüzeyde bulunan çamur harcının (kaba sıva) kurumması beklenir. Kuruduktan sonra kütüklü kireç harcı (ince sıva) demir mala yardımıyla iç ve dış cephe yüzeyine 3-5mm kalınlığında uygulanır. Badanası ise yalnızca kireçle yapılmaktadır. İçine hiçbir katkı konulmaz (Gürfidan, 2007). Duvar yüzeyi bitiş sıvası olarak Safranbolu’da özel bir karışım kullanılmaktadır. Yörük Köyü Sipahioğlu Konağı sahiplerinden Ali Rıza Tunca’nın (2009) sözlü ifadesine göre;” Duvarlarda yumurta akı, keçi kılı, kil, kireç ve zeytinyağı kullanılmıştır. Ve bu yüzden iç mekan duvar yüzeyinin günümüz saten boyasına benzer nitelikte olduğunu” söylemektedir.

Dolgu malzemesi olarak kullanılan kerpiç; doğada çok kolay bulunan toprak ve saman karışımının sıkıştırılmasından elde edilmektedir. Taş; zemin katı, kapı kemerleri, konsollar, ocak taşları, kapı önü binek taşı olarak kullanılmaktadır. Ahşap; yapı strüktürü ve iç mekan donatı elemanlarının oluşturulmasında en fazla kullanılan yapı malzemesidir.

Özellikle çıkmaların, pencere boşluklarının ve çatı saçaklarının oluşturulmasında ahşabın önemli

bir yeri vardır. Ayrıca iç ortamda nem kontrolünü iyileştiren ahşap; çatki sisteminin uygulanmasına da elverişli bir malzeme olmasından dolayı yapıya esneklik kazandırmaktadır. Ahşap malzemenin kolay işlenebilen bir malzeme olması sanat akımlarının uygulanabilmesine de imkan vermiştir.

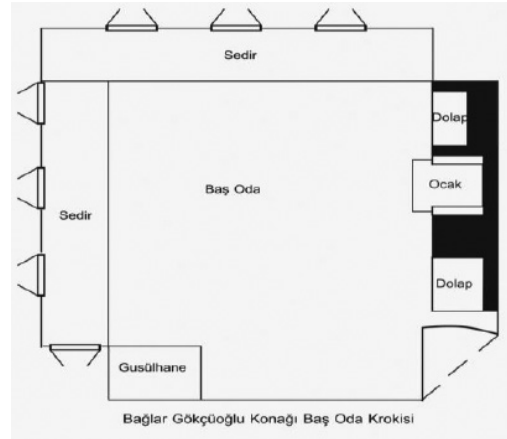
İstanbul ve çevresinde uygulanan Barok ve Ampir gibi sanat akımlarının yansımaları olarak, eğrisel hatların ahşaba uygulanması sonucu, üçgen alınlıklar, "S" ve "C" kıvrımları, daire ve düz kemerler, iri silmeler gibi yapısal ve estetik farklılıklar Safranbolu evlerinde de görülmektedir.

6.4. Safranbolu evlerinde oda

Safranbolu evlerinde de evin en önemli ögesi odadır. Her oda bir aileyi barındıracak niteliklere sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı odaların nitelikleri aynı olup pek az değişkendir. Sadece ölçüler değişmektedir.

Orta kat odaları daha çok gündüz oturmaya ve günlük işleri yapmaya ayrılmış odalardır. Üst kat odaları, misafirlere, yeni evlenmiş gelin ve oğula ayrılmış odalardır. Bir çok evde büyüklük, yön ve düzenleme açısından bazı odalar kışlık oda olarak kullanılmaktadır. Buna benzer ayrıcalıklı bir oda olarak erkeğin misafirlerini ağırladığı selamlık bölümünde veya merdivene yakın olan bir yerde "selamlık odası" bulunur.

Safranbolu'da erken dönem evlerde odalar ikiye ayrılmıştır: Hizmet alanı olan seki altı ve bu kısımdan bir basamak yükseltilmiş kemerli bir aralıkla ayrılmış seki üstü kısmı. Bu odalara kapıdan girildiğinde; giriş iki bölüm olup iki kere yön değiştirmektedir. Mahremiyet duygusu ön planda olduğu için, sofadan odalara doğrudan girilmemektedir. Kapıdan girince birinci kısımda bulunan yüklük ve dolapların paravanıyla karşılaşılır. Bu kısmın tavanı biraz daha alçaktır. Daha sonra doksan derecelik bir dönüş yapıldığında kemerli bir aralıkla ayrılmış olan ikinci kısma girilir. Bu kısmın tavanı daha yüksektir. Bu karmaşık giriş oda içi görüşünü engeller. Odanın ikinci kısmının kapıya bakan yüzünde dolap ve raflar yer alır. Odaya bakan yüzünde ise çiçeklik ve oymalar bulunur. Fakat geç dönem evlerinde seki altı ve seki üstü kot farklılığı ortadan kalkmakta, odalara girişler daha çok pahlı köşelerden veya sofanın uzantısı olan eyvanlardan yapılmaktadır. Odalara pahlı köşelerden veya eyvanlardan girilmesi oda içi mahremiyetinin sağlanması içindir (Şekil 37)



Şekil 37. Gökçüoğlu konağının baş odası plan görünümü, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 37. The guest room plan of the Gökçüoğlu mansion, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Safranbolu evlerinde odalarda ilk göze çarpan özellik, oda iç mekan donatılarının insanların rahat kullanabileceği boyutlarda olmasıdır. Bu boyutun üst sınırını raf veya sergen belirler. Kapı, pencereler, dolap ve yüklükler bu sınırın altında yer alır. Bazı az kullanılan eşyalar bu sınırın üstünde yer alan dolaplarda saklanır. Üst kısımda ise tepe pencereleri ve dolapların az kullanılan kısmı yer alır. Özetle bu yatay sınırın alt kısmı günlük işler için kullanılmakta, üst kısmı ise daha çok görsel amaçlı kullanılmaktadır. Yatay sınıra ara dikmeler, pencere pervazları, kapı kasası gibi düşey bağlantılar kurulmuştur. Ancak 19.yy la birlikte tepe pencerelerinin asgari boyutlara inmesi veya tamamen kalkması sonucu üst kısmın simgesel değeri azalmıştır (Şekil 38).



Şekil 38. Safranbolu evlerinde oda düzeni Kaymakamlar konağı baş odası (Bozkurt, 2009).

Figure 38. Room layout in Safranbolu houses, the guest room in the Kaymakamlar mansion (Bozkurt, 2009).

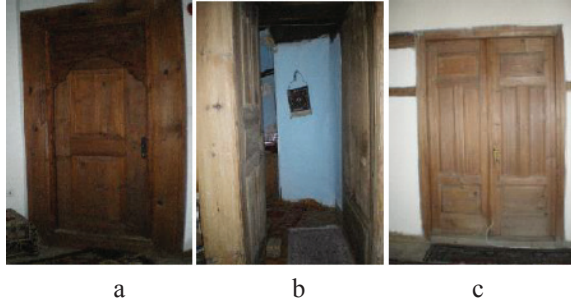
Safranbolu evlerinde oda planı kare veya kareye yakın dikdörtgendir. Oda yükseklikleri üst katta 3m yi geçer, orta katta 2,3-3,0 m arasındadır.

Bu çalışmada Safranbolu evlerinde de odayı oluşturan donatı elemanları ve mekan öğeleri altı grupta incelenmiştir.

Bunlar; Kapı, dolap ve yükükler, ocaklar, pencereler, tavanlar, sedir ve döşeme olarak ele alınmıştır.

6.4.1. Kapı

Oda kapıları insan boyunda olup, içeriye doğru açılmaktadır. Kapı ve çevresindeki elemanlar, odanın bütün öğeleriyle birlikte çözümlenmiştir. Kapı kanadı eski örneklerde oldukça sade olup, düz tahtaların üç yatay kuşakla bağlanmasıyla oluşmuştur. En çok görülen kapı modelleri "aynalı" ve "tablalı" olanlardır.



Şekil 39. Safranbolu evlerinden kemerli (a), tek (b) ve çift kapılı (c), kapı örnekleri, Asmazlar bağ evi ve Asmazlar konağı (Bozkurt, 2009).

Figure 39. Arched (a), single (b) and double door (c) room door samples from houses in Safranbolu, The Asmazlar vineyard house and the Asmazlar mansion (Bozkurt, 2009).

Kapının, odanın içine bakan yüzü dikdörtgen olup sofa yüzündeki üst pervaz bir süs kemeri biçimini almıştır. Bu kemer ahşaptan olup, simgesel bir özellik göstermektedir (Şekil 39a). Sofa yüzünde kapı üç yönden pervaz ve altta da eşikle sınırlandırılmıştır. 19.yy la birlikte kapı üstlerinde süs kemeri şeklinde yapılan pervazların kullanımı azalmış, daha basit işçiliğin kullanıldığı tek kapılı kanatlar yapılmıştır (Şekil 39b). Konak ve köşklere ise; çift kanatlı kapı modellerine rastlanmaktadır (Şekil 39c).

6.4.2. Dolap ve yükükler

Dolaplar; yatak, yorgan harici eşyaların konulduğu yerlerdir. Çift veya tek kanatlı olabilir. Derinliği yüküklere göre daha azdır. Yerden 60-80cm yüksekten başlar ve sergene kadar devam eder. Alt kısımlar da dolap olarak kullanılır. Bunların bazılarına odun konur. Bu dolaplar çoğunlukla oda girişlerine ve ocak yanlarına yapılır ve bu dolaplara "buharı" denir (Şekil 40b). Mutfak veya kilerdeki dolaplara ise mutfak kapları ve yiyecekler konur. Yükükler ise odada, uyumak için gerekli olan yatak ve yorganın saklandığı geniş dolaplardır (Şekil 40a). Derinliği yaklaşık olarak 75-90cm'dir. Genişlik ise 130-150cm kadardır. Yüküklerin yerden yüksekliği de 60-80cm'dir. Genellikle çift kapılıdır. Yüküklerin içinde güsülhane (dolap ünitesi içinde banyo yapmak için ayrılan kısım) bulunur. Yükükler genellikle girişte ve ocak duvarına yakın yapılırlar.

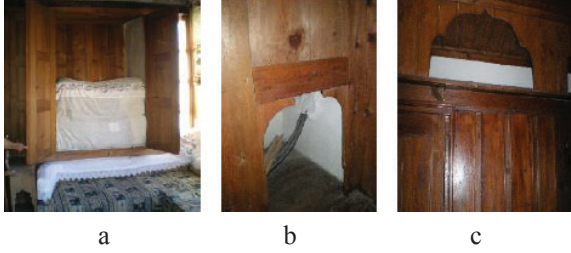
Dolap ve yüküklere bağlı özelleşmiş bazı bölmeler vardır. Bunlar; Musandıra, Oymalar, Çiçeklik ve Sergen'dir.

Musandıra: Dolap ve yüküklerin üst kısmında dolapların sergen düzeyinden sonrası açık veya kapalı dolap şeklinde yapılır. Bu boşluğa musandıra denir (Şekil 40c).

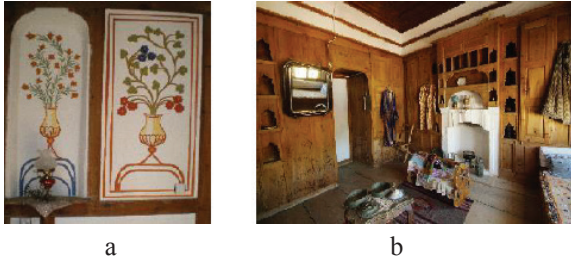
Oymalar: Çoğunlukla ocağın yanında veya dolap yanlarında düşey eksen üzerinde üçerli gruplar halinde yapılmış üstleri kemerli özel bölmelerdir (Şekil 41b).

Çiçeklik: Duvar içindeki girintiler olup, planı içbükeydir. Altında dışa doğru taşan ahşap bir raf bulunur. Genellikle çiçekliğin yanında oymalar yer alır. Çiçeklikler genellikle 18.yy sonlarında Barok akımının etkisiyle yaygınlaşmaya başlamıştır (Şekil 41a).

Sergen: Pencere ve kapı yüksekliğinde odayı çepeçevre dolanan, genişliği 12-15cm olan ahşap bir raftır. Sergen, bir süs niteliği taşımasının yanı sıra oda içinde kullanılabilir alanın üst sınırını da oluşturur. Sergen mutfakta daha geniş olabilir. Sergen kullanımı 19.yy da tepe pencerelerinin asgari boyutlara inmesi veya hiç kullanılmaması sonucu kullanılabilir üst kısmın sınırı olan sergenin önemini yitmesine neden olmuştur.



Şekil 40. (a) Safranbolu evlerinden dolap-yüklük, (b) buharı, (c) musandıra örneği (Bozkurt, 2009).
Figure 40. (a) Closet- large closet for bedding in Safranbolu houses, (b) buharı (c) example of a sideboard (Bozkurt, 2009).



Şekil 41. (a) Safranbolu evlerinden çiçeklik, (b) ocak yanı oyma örneği (Bozkurt, 2009).
Figure 41. (a) Window boxes in Safranbolu houses, (b) an example of an engraving beside the furnace (Bozkurt, 2009).

6.4.3.Ocaklar

Odanın bir yaşama birimi olmasından dolayı, ısınma ve yemek pişirme işlevini gerçekleştirmek için her oda da bir ocak yer alır. Ocağın bulunduğu duvar diğer duvarlara göre daha kalındır. Bunun nedeni ocağın ateşlik kısmının geniş tutulması ve ısı yalıtımının sağlanması içindir. Duvar kalınlığı 80-100cm olup, taş veya kerpiçten olabilir. Ocağın bulunduğu kısım odaya doğru dikdörtgen veya kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen olarak çıkıntı yapmaktadır. Ocağın girinti kısmı ateşlik kısmıdır. Ocağın iki yanında koltuk taşı adı verilen ve ocakla sediri birbirinden ayıran bir kısım bulunur ki bu da ocaktan sıçrayan kıvılcımlara engel olmak için yapılmıştır. Sedir eğer ocak duvarında devam ediyorsa ocak yüksekliği sedirle aynı kotta yer alır.

Ocak yanında dolaplar, yüklükler, üst üste üçerli oymalar yer alır. Safranbolu'da ocaklar biçimlerine göre çeşitlendirilir. Bunlar;

Külahlı ocaklar: Bu ocaklar, en eski ocak örneklerindedir. Ocağın davlumbaz kısmında ahşap

yaşmak üzerinde, yarım koni biçiminde ahşap bir külâh bulunur. Külâh ve yaşmak yedi dilimden oluşur. Yaşmak sergen yüksekliğinde olup, külâh bunun üzerinde yer alır. Külâhın sivri ucu tavana kadar yükselebilir. Yaşmak ucu süslü ve oymalıdır (Şekil 42).



Şekil 42. Emirhocaşade bağ evi oymalı külâhlı ocak örneği, Safranbolu (Bozkurt, 2009).
Figure 42. Engraved furnace with a cone in the Emirhocaşade vineyard house, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Oymalı Ocaklar: Ahşap olan davlumbaz ocak duvarından 15-20 cm çıkma yapar. Davlumbaz üstü sergenle aynı yükseklikindedir. Altı dairesel şekilde kemerlidir. Kemerin alt kenarı oymalı ve süslüdür. Davlumbazın yüzeyinde tek ya da iki sıra oyma yer alır (Şekil 43).

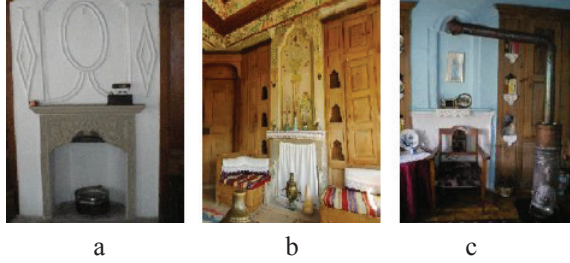


Şekil 43. Raşit Bey bağ evi tek sıra oymalı ocak örneği, Safranbolu (Bozkurt, 2009).
Figure 43. An example of a single line engraved furnace in the Raşit Bey vineyard house, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Çiçeklikli Ocaklar: Bu ocaklar kireç sıvalı ve taş ocaklardır. Bu ocaklarda külah yerinde sıvalı bir alan vardır. Bu alanın çevresi kitabeli ve ortası süslüdür. Bu tür ocaklar Barok etkisi taşır. Geç dönem ocaklarındanır (Şekil 44a, b).

19.yy'ın ikinci yarısında başta büyük şehirlerde olmak üzere Safranbolu'da da soba kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Böylece ocağın işlevi azalmış ve davlumbaz üstüne soba bacası açılmıştır (Şekil 44c).

Sobanın 19.yy sonunda 20.yy başında Safranbolu'ya geldiğini söyleyebiliriz. Evlerde soba için baca olmaması, soba borusunun ocak bacasına bağlanması da bunu kanıtlar ve evlerin sobaya göre yapılmadığını gösterir (Günay, 1998).



Şekil 44. (a) Gökçüoğlu konağı ve (b) Sipahioğlu konağı çiçekli ocak örneği, (c) Ocağın işlevini yitirmesine ve soba kullanımına bir örnek, Asmazlar Konağı (Bozkurt, 2009).

Figure 44. (a) The Gökçüoğlu mansion and (b) example of a flowery furnace in the Sipahioğlu mansion, (c) An example for the use of stoves and the disuse of furnaces, the Asmazlar Mnasion (Bozkurt, 2009).

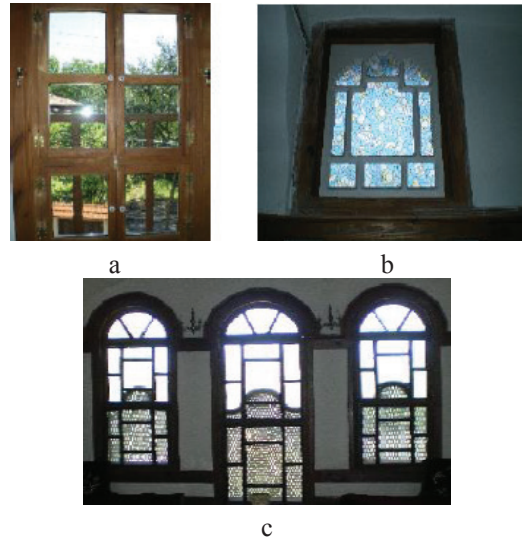
6.4.4. Pencereleer

Safranbolu evlerinin pencereleri ışıktan, güneşten faydalanmak, tozdan, rüzgardan korunmak ve doğaya açılmak için çok kullanışlı bir tasarım örneğidir. Bu nedenle Safranbolu evlerinde pencere çokluğu dikkat çeker. Erken dönem Safranbolu evlerinde de pencereler; tepe pencereleri ve alt sıra pencereler olmak üzere iki kademeli yapılmıştır. Alt sıra pencerelerin yüksekliği sergen altından başlar ve sedir yastığının üst kısmında biter. Bu pencereler duvarda eşit aralıklarla yer alır. Ölçüleri genellikle 65-70 ve 120-140 cm dir. Camlı çerçeveler iki yana açılan kanatlara sahiptir. Alt katta açılan kısım pencerenin üçte birlik kısmı olup, üstte açılan kısım ise pencerenin üçte

ikilik kısmını oluşturur. Alt kısımda açılan kanatlar sedirde oturan kişinin kolayca açıp dış dünyayla bağlantı kurmasını sağlar. Üst kanatlar açıldığında ise odanın havalandırılması sağlanır. Bu pencere düzeneği temizliği de kolay olduğu için tercih edilen bir düzenek olmuştur. Açılan kanatlar çerçeveye bağlı mandallarla kapatılır (Şekil 45a). Güvenliği sağlamak için pencere önlerine parmaklıklar yapılmıştır.

Tepe pencereleri ise alt pencerelerden küçük olup, açılmazlar. İki kısımdan oluşurlar. Odanın içinde bulunan kısma "içlik" dışta bulunan kısma "dışlık" adı verilir. Bu pencereler alçıdan yapılmıştır (Şekil 45b). Tepe pencereleri alt sıra pencerelerde camlı çerçevenin olmadığı zamanlarda uygulanmıştır. Çünkü iklimin müsait olmadığı zamanlarda alt pencereler kapatıldığında aydınlanma bu pencereler tarafından sağlanmaktadır.

Ancak 19.yy la birlikte gelişen teknoloji büyük boyutlarda cam üretilmesini sağlamıştır. Bu nedenle alt sıra pencerelere camlı çerçevelerin kullanılmasıyla birlikte tepe pencereleri önemini yitirmiş veya asgari boyutlarda kullanılmıştır. Ayrıca bu dönemde eyvan ve sofa pencereleri de dönemin mimari akımlarından etkilenmiştir. Ampir akımının etkisiyle eyvan ve sofalarda yarım daire silme kemerli pencerelerin yere kadar indiği görülmektedir (Şekil 45c).



Şekil 45. (a) Safranbolu evlerinde kanatlı pencere, (b) tepe penceresi, (c) sofa-eyvan penceresi örneği (Bozkurt, 2009).

Figure 45. (a) Casement windows in Safranbolu houses, (b) abat-jour, (c) example of an anteroom-eyvan window (Bozkurt, 2009).

6.4.5. Tavanlar

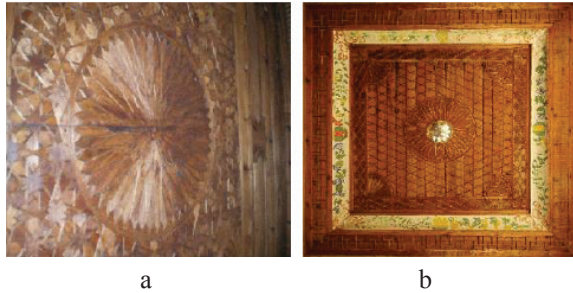
Safranbolu evlerinde de tavan en önemli öğelerden biridir. Erken dönem evlerinde tavan iki kısımdan oluşur. Bunun nedeni alt örtü dediğimiz döşemenin de iki kademeli oluşudur. Oda girişlerinin, yani seki altı diye tabir edilen yerin tavanı, daha alçaktır. Seki üstü denilen ve asıl kullanılan mekanın tavanı ise daha yüksektir. Genellikle odalarda tekne tavan görülür. Odaların tavan planları kare veya kareye yakın dikdörtgendir. Bazı evlerde odaların kare veya dikdörtgen olmadığı durumlarda ise tavan planında en uygun kare plan uygulanmıştır. Yanlarda kalan alanlar ise merkezi destekleyecek nitelikte tasarlanmıştır.

Merkezi kısım geometrik desenlerle, daire veya çokgen formlarla süslenmiştir. Tavan süslemeleri evlere ve odalara göre değişmektedir. Baş oda tavanları her zaman daha özenli yapılmıştır.

Safranbolu'da en yalın tavan biçimi tahta aralarının pasalarla örtülmesiyle elde edilir (Günay, 1998). Tavan tahtaları duvara paralel veya çapraz çakılabilir. Bu uygulama da bile çeşitlilik sağlanmıştır. Farklı yönlere çıtalar çakılmasıyla farklı geometrik desenler elde edilmiştir.

Tekne tavanlar bağdadi üzerine sıva yapılmasıyla oluşur. Çift katlı ve geçme küçük parçacıklardan yapılan tavanlarda ceviz ağacı çok kullanılmıştır. Birinci kat tavan üzerine çıtalarla tutturulan bu ceviz parçalar geometrik bir bezek yaratırlar (Günay, 1998). (Şekil 46a-b). Ayrıca, ahşap yüzeye oyma tekniğinin uygulanması veya künde-kari tekniği de tavanlara uygulanmıştır.

19.yy la birlikte odalarda, seki altı ve seki üstü kot farklılığının kaybolmasıyla birlikte tavanlarda da iki kademeli tavan oluşumu terk edilmiştir.



Şekil 46. Safranbolu'da Mümtazlar ve Sipahioğlu konağı tavan örneği (Bozkurt, 2009).

Figure 46. Ceiling samples from the Mümtazlar and the Sipahioğlu Mansions in Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Geç dönemde yapılan evlerin bir kısmında sofa tavanları tekne tavan olup, eyvan tavanlarına göre daha yüksek yapılmıştır. Bu uygulama sofanın daha merkezi ve egemen olduğunu göstermek içindir (Şekil 47).



Şekil 47. Asmazlar konağı tekne tavanlı üst kat sofasının görünümü, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 47. View from the upstairs anteroom with a caisson ceiling in the Asmazlar mansion, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

6.4.6. Sedir ve döşeme

Sedir, oda ve sofada genellikle pencere kenarlarına yapılmıştır. Sedirin yüksekliği yerden biraz yüksektir. Türk'ün oturma biçimine uygun bir düzenek olup genişliği 75-105cm dir. Yanlıkla birlikte yüksekliği ise 35-45cm kadardır. Sedirin yüksekliği pencere yüksekliğine göre ayarlanmıştır. Safranbolu'da kışlık-yazlık ev uygulaması olduğu için evlerde fazla eşya kalabalığı yoktur. Bu yüzden oturma eylemini gerçekleştirecek olan sedir de eve bağlı ahşap bir düzenek şeklinde yapılmıştır. Sedirin üzerine konan katı yastık, minder ve örtüler değişkendir.

19.yy. ile birlikte odalarda, tepe pencerelerinin boyutlarının küçülmesi, veya hiç kullanılmaması alt sıra pencerelerinin parapet seviyesinin yükselmesine neden olmuştur. Bu durumun sonucu olarak sedir seviyesi de yerden yükselmiştir.

6.5. Safranbolu evlerinde sofa

Safranbolu'da da evin tasarımını etkileyen ve odaları birleştiren en önemli kısım evin sofasıdır. Odalar

sofaya açılır (Şekil 48). Ayrıca sofanın bir ucunda merdiven, abdestlik-hela ve kiler yer alır. Evlerin orta kat ve üst kat sofaları birbirinden farklı olabilir. Üst kat sofası orta sofalıyken, orta kat sofası köşe sofalı veya iç sofalı olabilir. Sofada yer alan eyvan odayı bir yaşama birimi gibi ayırır. Bazen sofadan direkliklerle ayrılmış ve yerden bir basamak yükseltilmiştir.



Şekil 48. Kaymakamlar konağı üst kat sofası ve eyvanından bir görünüm (Bozkurt,2009).

Figure 48. A view from the eyvan and the upstairs anteroom of the Kaymakamlar mansion (Bozkurt,2009).

Safranbolu’da sofada yer alan merdivenler çok yayındır. Genellikle düz kollu, köşe sahanlıklı ve ‘L’ şeklinde olur. Döner veya üç kollu merdivenler büyük konaklarda görülür (Şekil 49, Şekil 50a). Merdivenler bir yanda, duvar diğer yanda çoğunlukla bir tahta perde (daraba) ile sınırlandırılmıştır (Günay, 1998). Daraba bir nevi korkuluk gibidir (Şekil 50b). Merdivenler ahşap basamaklardan oluşur.

Hayattan orta kata çıkan merdivenler bir taş sahanlık ya da birkaç taş basamaktan sonra ahşap olarak devam eder. Ayakkabılar bu sahanlıkta çıkarılır. Buraya pabuçluk denir (Günay, 1998). Merdivenin hayattan çıkılan kısmında veya sofa kısmında bir kapı yer alır. Bu hem güvenlik hem de ısı yalıtımı için yapılmış bir uygulamadır. Merdiven üstünde kalan boşluk sofa kısmında birkaç basamak yükseltilerek yüksek sofa elde edilmiştir (Şekil 50c).



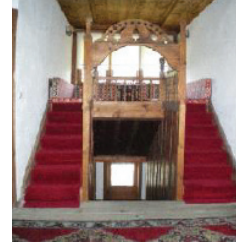
Şekil 49. Selvili köşkten döner merdiven, örneği, Safranbolu (Bozkurt, 2009).

Figure 49. Example of a winding stairs from the Selvili mansion, Safranbolu (Bozkurt, 2009).



a

b



c

Şekil 50. Asmazlar konağından üç kollu merdiven örneği (a), Mümtazlar konağından daraba ile kapatılmış tek kollu merdiven örneği (b), Asmazlar bağ evinden merdiven üstü yükseltilmiş sofa örneği (c) (Bozkurt,2009).

Figure 50. An example of a three-flight stairs from the Asmazlar mansion (a) an example of a fliers closed with a board fence from the Mümtazlar mansion (b) Raised sofa at the top of the staircase in the Asmazlar vineyard house (c) (Bozkurt,2009).

7. Değerlendirme ve Sonuç

7.1. Bulguların tablo ve sınıflandırmalarla değerlendirilmesi

Safranbolu evleri mekan kurgusunu oluşturan donanımın biçimlenişi açısından geleneksel Türk mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak başkent özelliği taşımasından dolayı İstanbul ve Marmara bölgesinde evler daha özenliye doğru gidildikçe daha sade ve basit iççilik kullanımına rastlanmaktadır.

18.yy Barok akımı ve 19.yy Ampir akımının etkileri cephe biçimlenişi ve plan düzeni dışında iç mekan süslemelerinde de görülmektedir. Bu yansımaları Safranbolu evlerinde de rastlanmaktadır. Bu amaçla "19.yy da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi" konulu çalışma plan tipleri ve mekan kurgusunu oluşturan yapı elemanları açısından irdelenmiştir.

Çalışmaya konu olan 18. ve 19.yy a ait Safranbolu evlerinden 12 ev örneği; plan tipleri ve yapı elemanları açısından incelenmiştir (Tablo 2). Bu evlerden 6 ev örneğinin krokisi alınarak, şematik olarak plan tipleri çizilmiştir. Bu evlerle ilgili olarak;

- Plan tipi açısından Eldem'in tespit ettiği Türk evi ve Bulduk'un tespit ettiği Safranbolu evlerinin plan tipleri ile karşılaştırması yapılmıştır. Karşılaştırma sonucu bir sınıflandırma ve sınıflandırmanın gösterildiği bir tablo hazırlanmıştır.
- Mekan kurgusunu oluşturan yapı elemanları;
 - a-Oda Döşemesi
 - b-Pencereler
 - c-Kapılar
 - d-Ocaklar
 - e-Merdivenler
 - f-Dolaplar
 - g-Sedir ve Tavan olmak üzere sınıflandırılarak incelenmiş, başlıklar altında şematik çizim ve bulgular ile düzenlenmiştir.

7.1.1. Plan tiplerinin değerlendirilmesi

Türk evi plan tipleri Eldem'in sınıflandırmasına göre yapılmış olup, 4 gruba ayrılmıştır. Bunlar; Sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipidir. Safranbolu

evlerinin plan tipleri ise, Bulduk'a göre yapılmış olup, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipi şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu plan tipleri, Eldem'in yaptığı plan tiplerine benzer özellikler taşımaktadır. Ancak Bulduk'un sınıflandırmasına göre sofasız ve oval sofalı plan tipine Safranbolu'da rastlanmadığı için sınıflandırmada yer almamıştır (Tablo 1).

Sofasız plan tipi; Türk evinin en ilkel plan tipi olup, odaları birbirine bağlayan sofa bulunmamaktadır. Odalar yan yana dizilmiş olup, odalara dışarıdan girilmektedir.

Dış sofalı plan tipi; Bu plan tipinde odalar arasında simetri fazla görülmez. Plan serbest olup, sofaya bağlı köşk, seki, eyvan gibi uzantılar eklenerek plan tipinde farklılıklar elde edilmiştir. Sıra odalı, köşe sofalı, üç tarafı odalı plan tipleri de dış sofalı plan tipinin alt grupları içinde yer almıştır. Safranbolu'da en sık görülen dış sofalı plan tipi köşe sofalı plan tipidir. Sofa evin köşesinde olup, iki yanında odalar yer alır. Bu plan tipine genellikle 18.yy ve 19.yy'ın erken dönemlerinde rastlanır.

Yörük Köyü'nde yer alan 119 adet geleneksel nitelikli evden 83 adedi dış sofalı plan düzenine uygun olarak köşe sofalı tipte inşa edilmiş olduğu görülmektedir (Bekişoğlu,2001). Safranbolu'da 18.yy ve 19.yy'ın erken dönemlerinde yapılan Raşit Bey bağ evi ve Asmazlar bağ evinin köşe sofalı plan tipine uygun olduğu tespit edilmiştir.

İç sofalı plan tipi; Bu plan tipinde sofanın iki yanına odalar dizilerek sofa iç de kalmıştır. İç sofalı plan tipi oda sayısının artması, ekonomik ve sağlıklı bir plan tipi olduğu için tercih edilen bir plan tipi olmuştur. 19.yy da başta büyük şehirler olmak üzere Anadolu'da, dış sofalı plan tipinin yerini almıştır. Geç dönemde yapılan evlerde iç sofalı plan tipi, eyvanların karşılıklı olarak yer alması, odalara pahlı köşelerden girilmesi sonucu haçvari bir görünüm almıştır. Bu nedenle orta sofalı plan tipine benzer özellikler göstermiştir.

Bulduk'un yaptığı plan tiplerine göre; Safranbolu'da iç sofalı plan tipine Kaymakamlar konağı orta kat sofasında rastlanmıştır.

Orta sofalı plan tipi; 18.yy sonlarında Barok akımının etkisiyle oluşmuş bir plan tipi olup, genellikle büyük şehirlerde görülen bir plan tipidir. 19.yy başlarına kadar başta büyük şehirlerde, nüfusun kalabalık ve arsanın değerli olduğu yerlerde uygulanmıştır. Sofa önceleri dört köşeli olup, daha sonra köşeler pahlandırılarak sekizgen, çokgen ve oval bir hal almıştır. Oval veya beyzi sofa olarak da bilinen orta sofalı plan tipi, bu plan tipinin en gelişmiş şeklidir. 19.yy da Barok akımı etkisini Ampir akımına bırakmıştır. Bu dönemde

İstanbul ve çevresindeki yapılarda bir sadeleşme, çıkmalarda ve eğri yüzeylerde bir azalma görülmüştür. Plan tipi olarak merkezi plan tipi (oval plan) ekonomik nedenlerle terk edilerek, iç sofalı plan tipine tekrar dönülmüştür. Safranbolu’da bu plan tipinin belirleyici özelliği sofalarda eyvan sayısının 4’e kadar çıkmasıdır. Odalara pahlı köşelerden girildiği gibi sofanın uzantısı olan eyvanlardan da girilebilmektedir. Bu plan tipinde simetri hakimdir.

19.yy da Safranbolu konaklarında sıkça görülen bu plan tipine Asmazlar konağı, Gökçüoğlu Konağı, Muratoğlu Konağı ve Kaymakamlar konağının üst kat sofasında rastlanmıştır.

Tablo 1 ve Tablo 2 de görüldüğü üzere Safranbolu evlerinin plan tipleri, Türk evi plan tipi özelliklerini yansıtmaktadır. Esas alınan sınıflandırmaya göre Türk evi ve Safranbolu evlerinin plan tiplerinde dış sofalı ve iç sofalı plan tipinin farklı alt grupları yer almaktadır. Orta sofalı plan tipinin en gelişmiş şekli olan oval veya beyzi sofa ise; Safranbolu’da yapım aşaması zor ve ekonomik olmadığı için uygulanmamıştır.

Bu açıklamalar doğrultusunda Safranbolu evlerinde uygulanan plan tiplerinin Eldem’in sınıflandırdığı Türk evi plan tipi özelliklerine uygun olduğu gözlenmiştir.











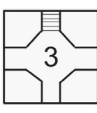

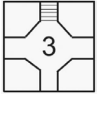

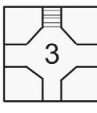
Tablo 1. Safranbolu evlerinin plan tipi özelliklerinin, Türk evi plan tipi özelliklerini yansıttığına dair yapılan karşılaştırmalı sınıflandırmanın yer aldığı tablo (Bozkurt, 2009).

Table 1. A table showing the comparative classification that prepared in respect of the plan type features of Safranbolu houses reflect the plan type properties of Turkish house (Bozkurt, 2009).

	Sofasız Plan Tipi	Dış Sofalı Plan Tipi	İç Sofalı Plan Tipi	Orta Sofalı Plan Tipi	
TÜRK EVİ		Sıra Odalı ve Eyvanlı 			
		Köşe Sofalı 	İki Yüzlü İç Sofalı İki Yüzlü İç Sofalı Eyvanlı 	Bir Yüzlü İç Sofalı 	3 Eyvan 1 Merdiven sofalı
		Üç tarafı odalı dış sofalı plan tipi 	Bir Yüzlü İdeal Plan 	Oval veya beyzi sofa 	
SAFRANBOLU EVLERİ		Dış Sofalı Bir Ucu Odalı Dış Sofalı Bir Eyvanlı 			
		Dış Sofası L Şeklinde 	İç Sofalı İki Yüzlü 		
		Dış Sofalı İki Eyvanlı Dış Sofalı Üç Eyvanlı (Köşe Sofalar) 	İç Sofalı Üç Yüzlü Eyvanlı 	3-4 Eyvanlı 	

Tablo 2.Safranbolu’da araştırılan evlerin plan tipleri ve yapı elemanlarıyla ilgili bulguların değerlendirilmesi (Bozkurt, 2009).

Table 2. The evaluation of findings related to types of plan and structural elements of houses that are searched in Safranbolu (Bozkurt, 2009).

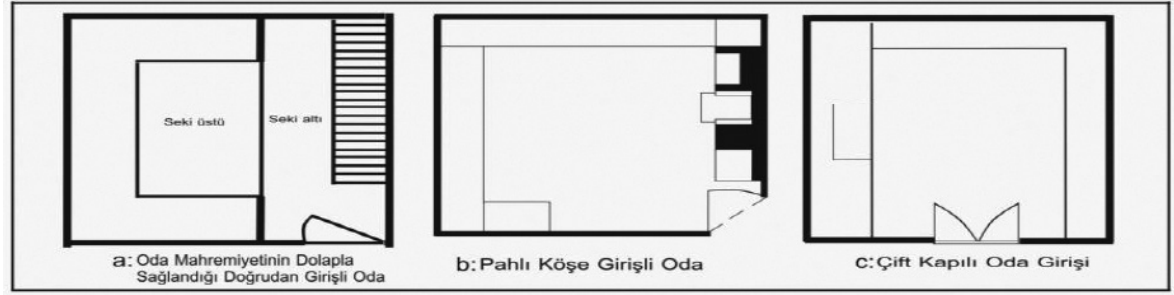
Ev Adı ve Yapım Tarihi	Evlerin genel Görünümü	Plan Tipi (1: Dış sofa= Köşe sofa) 2: İç sofa 3:Orta sofa)	MEKAN KURGUSUNU OLUŞTURAN YAPI ELEMANLARI							
			Oda Döşemesi (Seki altı ve Seki üstü kot farklılığı 1: Var 2:Yok)	Pencereler (Tepe Penceresi 1:Var 2:Yok 3:Baş odada var)	Kapılar (1: Çift kanatlı 2: Tek kanatlı; Kapı kemeri)	Ocaklar (1:Külahlı, 2:Tek-çift sıra oymalı 3:Çiçekli-taşlı)	Merdivenler (1:Tek-iki kollu 2:Üç kollu 3:Döner)	Dolaplar (1:Sade 2:İşlemeli)	Sedir (1:Var 2:Yok)	Tekne Tavan (1:Var 2:Yok 3:Oda girişi ve sofada var)
Asmazlar Konağı (1821)			2	2	1-2	2	2	1	1	3
Asmazlar Bağ Evi (1821)			2	3	2-3	1-2	1	1	1	2
Emirhocaade Bağ Evi (18. yy'ın başlarında yapıldığı sanılmaktadır.)		KA	2	3	2-3	1	1	2	1	2
Değirmencioglu Konağı (19.yy'ın başlarında yapıldığı sanılmaktadır.)		KA	2	2	2-3	3	1	1	2	2
Havuzlu Köşk (19.yy'ın başlarında yapıldığı sanılmaktadır.)		KA	1	2	2-3	B	1	1	1	2
Raşıtbey Bağ Evi (18.yy'ın başlarında yapıldığı sanılmaktadır.)			2	2	1-2	2	1	1	2	2
Kaymakamlar Konağı (19.yy'ın başlarında yapıldığı sanılmaktadır.)			2	2	2	2	1	1	1	1
Gökçioğlu Konağı (19.yy'ın başlarında yapıldığı sanılmaktadır.)			2	2	2	3	3	1	1	2
Muratoğlu Konağı (19.yy'ın başlarında yapıldığı sanılmaktadır.)			2	2	2	2	1	2	1	1

KA:Krokisi alınmadı B:Belirlenmedi C: Haremlik ve selamlık şeklinde ayrılmıştır. Belirgin bir plan tipi yoktur.

7.1.2. Yapı elemanlarının değerlendirilmesi

a. Oda Döşemesi; 19.yy Türk evi ve Safranbolu evlerinin odalarında görülen en önemli değişikliğin odayı fonksiyon açısından ikiye bölen seki altı (hizmet

alanı) ve seki üstü (kullanım alanı) kot farklılığının kaybolmasıdır (Tablo 1) (Şekil 51a). Bu dönemde odalara girişler mahremiyet ön planda olduğu için, daha çok pahlı köşelerden ve sofa eyvanlarından yapılmaktadır (Şekil 51b,c)

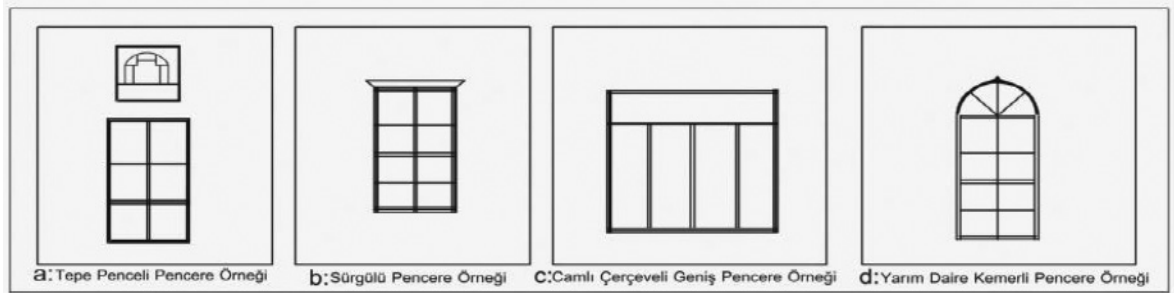


Şekil 51. 19.yy da Türk evi ve Safranbolu evlerinin odalarında, oda girişlerinin ve döşemeyi oluşturan seki altı ve seki üstü kot farklılığının değişimi (Bozkurt, 2009).

Figure 51. The change in the difference of elevation in the thresholds forming the room entrances and the floorings in the 19th-century Turkish and Safranbolu houses (Bozkurt,2009).

b. Pencereleer; Türk evi ve Safranbolu evlerinde oda oluşumunu en çok etkileyen yapı elemanlarından biri de, penceredir. 19 yy a kadar tepe pencerelerine rastlanırken (Şekil 52a), daha sonra alt sıra pencerelere hareketli ve camlı kanatların girmesiyle tepe pencereleri fonksiyonunu yitirmiştir. Böylelikle tepe pencereleri küçülmüş veya tamamen kaldırılmıştır. Işıklı üst

çevreye ihtiyacın kalmaması tepe pencerelerinin işlevini yitirmesine ve alt sıra pencerelerin yerden yükselmesine ve boyutlarının uzamasına neden olmuştur. Şekil 52 de görüldüğü gibi 19.yy la birlikte pencereler, sürgülü pencere, camlı çerçeveli geniş pencere ve sofalarda, yarım daire kemerli, yere kadar uzanan uzun pencereler şeklinde yapılmaya başlamıştır.

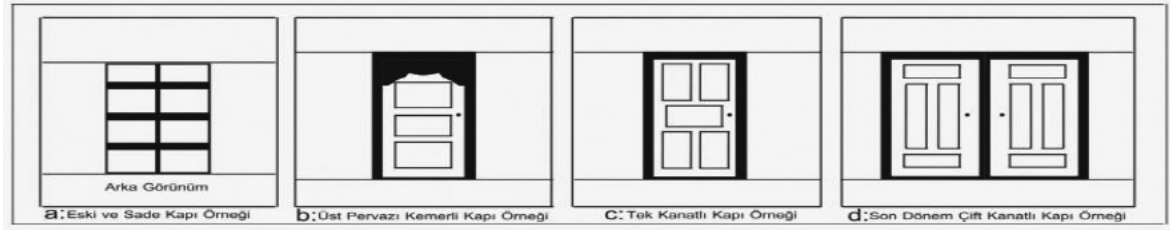


Şekil 52. Türk evi ve Safranbolu evlerinde pencere tiplerinin değişimi (Bozkurt, 2009).

Figure 52. The change in the types of windows used in Turkish and Safranbolu houses (Bozkurt, 2009).

c. Kapılar; Türk evinde ve Safranbolu evlerinde kapılar yapıya gösterilen özene göre değişmektedir. 19.yy öncesi az özenli evlerde iki geniş ahşap tabla, yatay ve çapraz kuşaklarla birleştirilerek kapı kanadı oluşturulmaktadır (Şekil 53a). Daha sonraları yapıya verilen önem doğrultusunda küçük boyutlarda tablaların kullanıldığı çok bölmeli aynalı ahşaplarla kapı kanatları oluşturulmaya başlanmıştır. 18.yy la

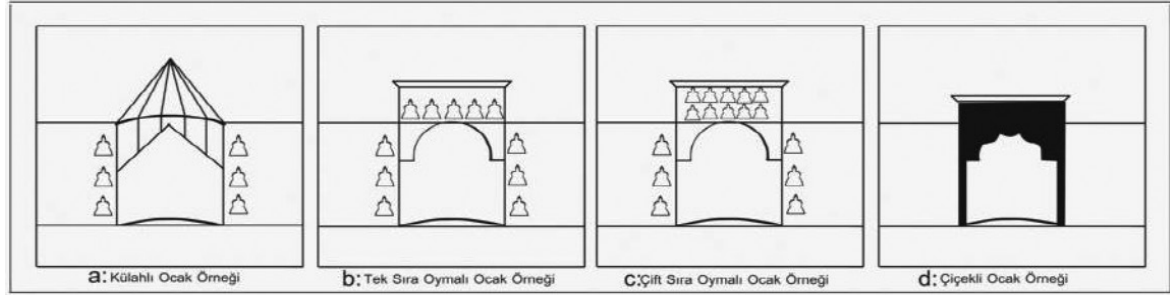
başlayan Barok akımının etkisi kapı kanatlarında da görülmektedir. Özellikle kapı üstü pervazlarında süs kemerlerine rastlanmaktadır (Şekil 53b). Fakat 19.yy la birlikte yapı ve donatılarda görülen sadelik, kapı üstü pervazlarında da etkili olmuş ve süslü kemerler yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır (Şekil 53c). Bu dönemde çok önemli köşk ve evlerde, çift kanatlı kapılar görülmektedir (Şekil 53d).



Şekil 53. Türk evi ve Safranbolu evlerinde görülen kapı modellerinin değişimi (Bozkurt, 2009).
Figure 53. The change in the door patterns found in Turkish and Safranbolu houses (Bozkurt, 2009).

d. Ocaklar; Türk evi ve Safranbolu evlerinde ocak oluşumuna bakıldığında; 18.yy Barok akımının etkisiyle ocakların çok özenle biçimlendirildiği görülmektedir. Bu dönemde özellikle duvardan çıkıntı yapan külahlı ocaklar tek sıra oymalı ve çift sıra oymalı ocaklar ahşap işlemeciliğine en güzel örnekleri vermektedir (Şekil 54

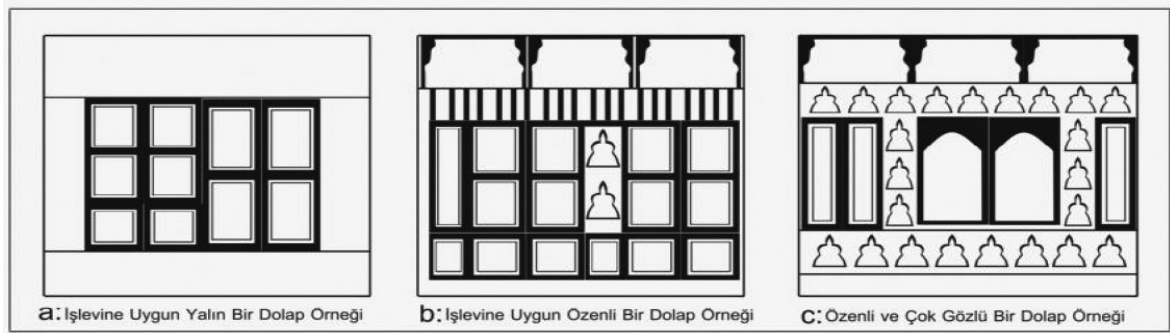
a.b.c). Fakat 19.yy'ın ortalarına gelindiğinde ocaklarda neredeyse hiç ahşap kullanılmamış çiçekli, işlemeli ve taş ocaklar görülmeye başlamıştır (Şekil 54d). Hatta dönemin sonlarında bu ocaklarda işlevini yitirerek yerini dönemin “peç” adı verilen sobalarına bırakmıştır.



Şekil 54. Türk evi ve Safranbolu evlerinde görülen ocak tiplerinin değişimi (Bozkurt, 2009).
Figure 54. The change in the furnace patterns in Turkish and Safranbolu houses (Bozkurt, 2009).

f. Dolaplar; Türk evinde ve Safranbolu evlerinde odanın önemine göre farklı dolap şekilleri görülmektedir. Baş odanın dolabı daha süslü ve görkemli iken günlük oturma odası dolapları daha sadedir. Erken dönemde yapılan dolaplarda işlevsellik ön planda olup, basit bir işçilik uygulanmıştır

(Şekil 55a). 18.yy Barok akımının etkisiyle işlevsel olmasının yanı sıra süslenmiş, işlemeli ve oymalı dolaplar yapılmaya başlanmıştır (Şekil 55b). 19.yy da dolaplarda bir sadeleşme görülmekle beraber süsleme önemini yitirmemiştir. Ancak işlevsellik yine ön plandadır (Şekil 55c).



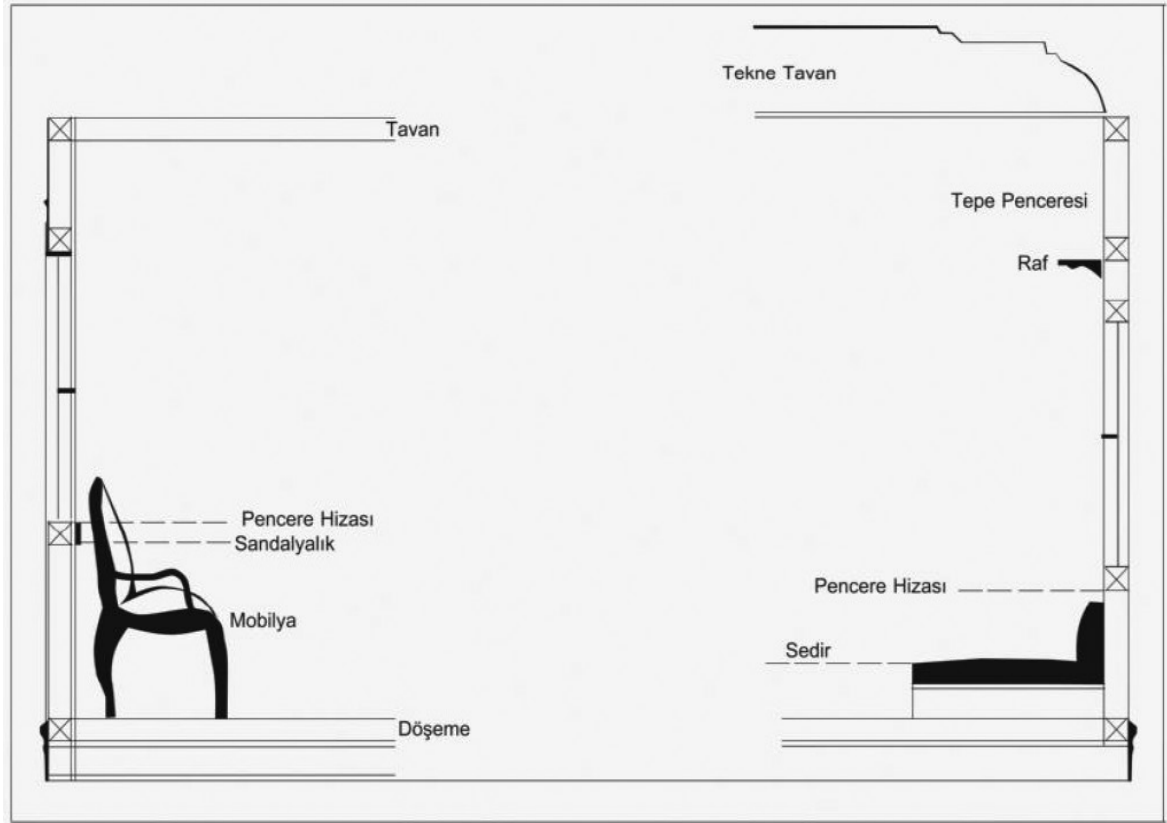
Şekil 55. Türk evi ve Safranbolu evlerinde görülen dolap tiplerinin değişimi (Bozkurt, 2009).
Figure 55. The change in the closet patterns used in Turkish and Safranbolu houses (Bozkurt, 2009).

g. Sedir ve Tavan; Batılılaşma hareketlerinin teknik ve sanatta meydana getirdiği en önemli değişimler 19.yy da yaşanmıştır. Pencere parapet seviyelerinin yerden yükselmesi ve boyutlarının değişmesi oda boyutlarını değiştirmiş, ışıklı üst çevreye ihtiyacın olmaması tavanın alçalmasına neden olmuştur.

Seki altı ve seki üstü kot farklılığının kaybolması sonucu tavanda da iki kademeli tavan

oluşumu terk edilmiştir. Sofa tavanları eyvan tavanlarına göre daha yüksek yapılmaktadır. Tekne tavan kullanımının oda tavanlarında yavaş yavaş terk edilmeye başladığı görülmektedir.

Bu dönemde batı etkisi ile mobilya kullanımı yaygınlaşmış, özellikle büyük şehirlerde sedir kullanımı azalmıştır. Mobilya kullanımı sonucunda odaya tüm duvarlar boyunca devam eden ve “sandalyalık” adı verilen bir silme yapılmıştır (Şekil 56).

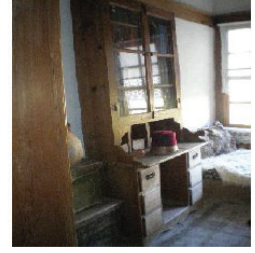


Şekil 56. 19.yy da Avrupa etkileriyle değişmeye başlayan Türk evinin sedir ve tavan oluşumunu gösteren kesit şemalarının karşılaştırılması (Bozkurt, 2009).

Figure 56. The comparison of the cross sectional diagrams illustrating the ottoman and ceiling forms of Turkish houses which had started to change in the 19th century as a result of European influence (Bozkurt, 2009).

Batılılaşma etkileri Safranbolu evlerinin iç mekan kurgusunda da kendini göstermektedir. İki kademeli tavan oluşumu terk edilmiştir. Sofa tavanı daha yüksek olup tekne tavan yavaş yavaş terk edilmeye başlamıştır. Pencere parapet seviyesinin yükselmesi sonucu sedir seviyesi de yükselmiştir Safranbolu’ya

mobilyanın girmesi daha geç bir döneme rastlamaktadır. 19.yy da Safranbolu’da oturma elemanı olarak sedirden tam anlamıyla vazgeçilmemiş sadece yerden yüksekliği artmıştır. Ancak geç dönemde yapılan bazı konaklarda sandalye, sehpa, kütüphane ve dinlenme koltuğu gibi mobilyaların kullanıldığı da görülmektedir (Şekil 57).



Şekil 57. Sipahioğlu konağından 19.yy a ait mobilya kullanımına dair örnekler (Bozkurt, 2009).

Figure 57. Examples for the use of furniture in the 19th century from the Sipahioğlu mansion (Bozkurt, 2009).

Sonuç olarak; yüzyıllardır yerleşime konu olan Safranbolu bölgesinde yer alan geleneksel konutların Türk evinin özgün niteliklerini taşıdığını ve 19.yy a ait sanat akımlarının yarattığı değişimin Safranbolu bölgesinde yer alan bu geleneksel konutların iç mekan kurgusunda da kısmen veya tamamen görüldüğü tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında 18. ve 19.yy a ait olan 12 geleneksel konutun bu dönemin özelliklerini kavramamız açısından yeterli olduğu görülmektedir. Özellikle 19.yy'ın sonlarında Safranbolu'da yer alan bu geleneksel konutların iç mekanlarında görülen yenileşme ve batılılaşma hareketleri, başta varlıklı evlerde olmak üzere, plan tipi olarak; orta sofalı plan tipinin tercih edilmesi, yapı elemanları olarak; üç kollu ve döner merdivenlerin kullanımı, ocağın işlevini kaybetmesi yerine soba kullanımı, pek çok batılı mobilya parçalarının (masa, koltuk, sehpa, komodin gibi) kullanılmaya başlaması ile dikkati çekmektedir. Bu mobilyalar genelde gösteriş için alınmasından dolayı, selamlık bölümünde bulunmakta, haremlik bölümünde ise geleneksel usuller sürdürülmektedir. Bu dönemdeki konut donatılarındaki değişimler, oturma, yatma, yemek yeme gibi eylemlerin biçimsel olarak batılı usullere yaklaşmaya başlaması ve mekanları tanımlı hale getirecek özelleşmiş işlevlerin belirlenmesi sonucunu doğurmuştur.

Safranbolu bölgesi birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış bir bölge olarak farklı yüzyılların farklı mimari özelliklerini de yansıması açısından bir kültürel miras olma özelliği taşımaktadır. Bu özellikleri arasında 19.yy ın Batı etkisinde biçimlendirilmiş geleneksel konutları da yer almaktadır.

Yüzyıllardır geleneksel Türk kültürünün en iyi şekilde yansıtıldığı bu konutların özgün niteliklerine uygun olarak korunması ve gelecek nesillere aktarılması ortak bir görev olarak kabul edilmelidir

Acknowledgements

Bu çalışma İ.K.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, İç Mimarlık Programında Yüksek Lisans Tezi olarak Prof. Dr. Oğuz Ceylan'ın danışmanlığında hazırlanmıştır.

References

- Arseven, C. E., 1984.** Türk Sanatı. Cem Yayınevi, İstanbul, sf:58.
- Bektaş, C., 1996.** Türk Evi. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, sf:14, 24, 30.
- Bekişoğlu, Ü., 2002.** Safranbolu Yörük Köyü Tarihi Çevresinin Peyzaj Planlaması. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, sf:92.
- Çobancaoğlu, T., 2007.** Türkiye'de Ahşap Evin Bölgelere Göre Yapısal Olarak İncelenmesi ve Restorasyonlarında Yöntem Önerileri. Doktora Tezi, M.S.G.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, sf:3, 8, 19, 72.
- Eldem, S. H., 1968.** Türk Evi Plan Tipleri. İTÜ Mim. Fak., Baskı Atölyesi, İstanbul, sf:10, 12, 13, 18, 22, 25, 27, 34, 93, 94, 127, 130.
- Eldem, S. H., 1987.** Osmanlı Dönemi Türk Evi III. Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul, sf:13, 15, 18, 80, 87-88, 128.
- Erdoğan, E., 1996.** Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, sf:59, 61, 101.
- Filibi, S., 1989.** Geleneksel Türk Evinde Merdiven ve Bağlandığı Alanlar. Yüksek Lisans Tezi, M.S.G.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul,

- sf:8.
- Günay, R., 1998.** Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri. Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, sf: 43, 44, 71, 123, 142-145, 179,213,248,301, 302, 304.
- Gürfidan, A., 2007.** Safranbolu Evlerinde Kullanılan Kerpiç Malzemenin Yüksek Fırın Cürufu ile İyileştirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, sf:10, 11, 14.
- Hacısalihoğlu, İ. Y., 1995.** Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu-Karabük İkilemi, Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, sf:43, 160 165, 168.
- Hasol, D., 1990.** Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü. Yem Yayınevi, İstanbul, sf:184.
- Küçükerman, Ö., 2007.** Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi. Euromat Entegre Matbaacılık İstanbul, sf: 32, 66, 104, 113, 123, 144, 171, 128, 133, 164, 166.
- Karpuz, H., 1984.** Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Başbakanlık Basımevi, Ankara, sf:11, 13.
- Kahraman, B., 1997.** Geleneksel Türk Odasında Ahşap İç Mimari Elemanları. Yüksek Lisans Tezi, M.S.G.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, sf:2, 5, 72, 75, 128.
- Kuban, D., 1976.** Sanat Tarihimizin Sorunları. Çağdaş Yayınları, İstanbul, sf:192.
- Kuban, D., 1995.** Türk Hayat'lı Evi. Eren Yayıncılık, İstanbul, sf:66.
- M. Larousse, 1990.** "Ev" maddesi 4 C. Meydan Yayınevi, İstanbul.
- Özer, S. S., 2006.** Geleneksel Yiğma Yapılarda Strüktürel Elemanların Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri, sf:43, 44, 45.
- Sözen, M. ve C. Eruzun, 1992.** Anadolu'da Ev ve İnsan. Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti., İstanbul, sf:72.
- Uysal, Ö. N., 2007.** Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analiz. Yüksek Lisans Tezi, M.S.G.S.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, sf:5.
- Ünsal, B., 1949.** Mimarlık Tarihi I. Teknik Okul Yayınları, İstanbul, sf:13.
- Ünügüralp, T., 1984.** Geleneksel Türk Evinde İnsan-Mekan İlişkileri Açısından Mekan Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Saptanmasında Kullanılacak Bir Yöntem Önerisi. Doktora Tezi, M.S.G.S.Ü.,Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, sf:18.
- Yürekli H. ve F. Yürekli, 2005.** Türk Evi Gözlemler ve Yorumlar. Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul, sf:16, 37.
- Yurdakul, Ç., 2007.** Safranbolu Evlerinde İnsan-Mekan-Donatı İlişkisinin İncelenmesi Üzerine Bir Deneme. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, sf:119.